ЁШ ЛЕНИНЧИ

Ўзбекистон комсомол-ёшлари рўзномаси

1991 йил 8 феврал Жума
№ 22 (13.708).
Баҳоси: Обуначига — 6 тийин. Сотувга — 15 тийин.

• АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, АЗИЗ МУШТАРИЙ! • السلام علیکم، عزیز موشتری !

Янгиланган иттифоқ— ҳамма учун ишончли келажак

М. С. ГОРБАЧЕВнинг телекўрсатув орқали сўзлаган нутқи

Бугун мен бутун мамлакат учун ҳаётий муҳим масала юзасидан сизларга мурожаат этмоқчиман. Бу масала — иттифоқимизнинг келажаги тўғрисида ўтказиладиган референдумдир. У СССР халқ депутатлари IV съездининг қарорига биноан ўтказилади. Уни ўтказиш тартиби ва кунини СССР Олий Кенгаши белгилаб берган.

17 март куни совет кишилари бир саволга жавоб қайтаришлари керак. Олий Кенгаш бу саволни қуйидагича таърифлаган: «Сиз Совет Социалистик Жумҳуриятлари Иттифоқини ҳар қандай миллат кишисининг ҳуқуқлари ва эркинликларига тўла-тўкис кафолот бериладиган тенг суверен жумҳуриятларнинг янгиланган федерацияси сифатида сақлаб қолиш зарур, деб ҳисоблайсизми?». Бунга: ҳа ёки йўқ, деб битта жавоб қайтарилиши керак. Ҳар биримиз алоҳида ва ҳаммамиз биргаликда аниқ-равшан фикримизни айтишимиз зарур.

Бугунга қадар кўпгина жумҳуриятларнинг олий ҳокимият органлари референдумни тайёрлаш ва ўтказиш тўғрисида ўз қарорларини қабул қилдилар. Қолганлари яқин вақт ичида буни аниқлаб олишлари керак. Афсуски, Литва ва Эстонияда СССР халқ депутатлари съездининг қарорларини писанд қилмаслик йўлига ўтиб олиб, референдум ўрнига аҳоли сўровини ўтказишга уринмоқдалар. Бундай сўровлар ҳуқуқий жиҳатдан асоссиз эканлиги мутлақо равшан. СССР Президентининг Фармонида бу фикр айтиб ўтилди. Бироқ шундай қонуний савол туғилади: озодлик ва демократия байроқлари остида туриб, доимо халқнинг фикрини рўкач қилаётган мазкур жумҳуриятларнинг раҳбарлари уйдирма баҳоналар билан референдумдан, мамлакат турмушининг туб масаласи хусусида халқнинг ҳақиқий хоҳиш-иродасини аниқлашдан бўйин товлашга нега уринмоқдалар? Менинг тушунишимча, СССР Олий Кенгаши бундай вазиятда ҳар бир фуқаро иттифоқимизнинг келажаги тўғрисидаги ўз хоҳиш-иродасини изҳор эта олиши учун ҳамма ишни қилиши керак. Бўлажак референдум мамлакатимиздаги биринчи референдум, шунинг ўзиёқ қайта қуришнинг жуда катта ютуғидир. Азиз ватандошлар, мен сизларнинг ҳаммангизни бутуниттифоқ референдумида қатнашишга чақираман.

Ҳар бирингиз референдумга борганингизда ўз нуқтаи назарингизни пухта ўйлаб, аслида гап давлатимиз ва халқимизнинг тақдири ҳақида, муштарак тақдиримиз тўғрисида бораётганини тушунишингиз лозим. Кейинги ойларда бу хусусда кўп гап айтилди. Сиёсий ҳаракатлар ва партияларнинг ҳужжатлари эълон қилинди. Жумҳуриятларнинг қонун чиқарувчи олий органлари суверенитет тўғрисида қабул этган декларацияларни алоҳида кўрсатиб ўтмоқчиман.

Бу масала хусусидаги мунозара ҳали давом этаётган бўлса ҳам, ҳозирнинг ўзидаёқ шуни аниқ-равшан қилиб айтса бўлади, совет кишилари барча халқларимизнинг муштарак бойлиги, уларнинг ишончли таянчи бўлмиш иттифоқни сақлаб қолиш тарафдоридирлар. Улар иттифоқимизда яшовчи барча халқлар бемалол равнақ топа олишлари, ўзларини ўз тақдирининг хўжайини деб ҳис эта олишлари учун иттифоқимизни янгилаш йўлида қатъият билан ҳаракат қилмоқдалар.

Янги иттифоқ шартномасининг лойиҳаси янгиланган иттифоқ давлати қандай бўлиши лозимлиги ҳақида умумий тасаввур беради. Бу лойиҳа матбуотда эълон қилинган. Иттифоқни янгилаш концепциясидаги энг муҳим нарса нима? Бу, аввало, федерациянинг аъзолари бўлмиш жумҳуриятларнинг суверенитетидир, бу суверенитет ҳар бир халқнинг ўз тақдирини ўзи белгилаш ва ўзини ўзи бошқариш ҳуқуқини таъминлайди. Бу — иттифоқнинг ваколатларини, яъни улар марказий ҳокимият ва бошқарув идораларига топшириладиган ҳамма ваколатларни амалга оширишда жумҳуриятларнинг биргаликда қатнашувидир. Суверен жумҳуриятларга ҳақиқатан ҳам муштарак манфаатларни қаттиқ туриб ҳимоя қила оладиган ва яшовчан федерация керак.

Федерация кенгашининг яқинда бўлиб ўтган мажлисида биз жумҳуриятларнинг раҳбарлари билан бирга, айтиш мумкинки, энг муҳим масалани — ваколатларни фарқлаб қўйиш масаласини муҳокама қилдик. Бошқа соҳалар бўйича ҳам шундай муҳокама ўтказилади. Айтилган таклифларни эътиборга олиб, жумҳуриятларнинг мухтор вакиллари ва экспертлар шартнома матни устидаги ишни давом эттирадилар. Бу — бениҳоя масъулиятли иш, бирмунча вақт керак бўлади. Бироқ бу ишни пайсалга солиб бўлмайди, деган тушунча ҳозирнинг ўзидаёқ мавжуд. Бундай ҳужжатнинг йўқлиги иқтисодий вазиятга ҳам, ижроия ҳокимиятнинг ишига ҳам, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларининг фаолиятига, халқаро ҳамкорлик имкониятларига ҳам салбий таъсир қилмоқда. Охир-оқибат одамларнинг турмуш шароитида асоратли акс этмоқда.

Яна референдум масаласига қайтайлик. Мен кейинги вақтда сўзлаган нутқларимдан бирида халқларимиз биргаликда бошидан кечирган воқеалар ва орттирган тажрибалардан кейин, хомхаёлларсиз, оқилона фикр юритиладиган бўлса, улар асло ажрала олмасликларини айтган эдим. Хўш, менинг хулосам нималарга асосланган?

Тарих тақозоси билан шундай бўлдики, Сибирь кенгликларида, Узоқ Шарқнинг, Ўрта Осиёнинг ясси тоғликларида ва даштларида, Кавказ ва Помир водийларида, Болтиқ, Каспий ва Қора денгиз соҳилларида яшовчи кўпдан кўп катта ва оз сонли халқлар Россия теварагида бирлашдилар. Бир неча аср давомида дунёда энг катта майдонда жойлашган ва турли тилларда сўзлашувчи кўп сонли аҳолиси бўлган буюк Оврупо—Осиё давлати шаклланди.

Бу кўп жиҳатдан янги бўшлиқларни ўзлаштириш ва нуфус силжишлари билан боғлиқ бўлган ва неча юз йиллар давом этган мураккаб жараёнларнинг натижаси бўлди. Ҳамма жойда, барча қитъаларда бўлганидек, бу ерларнинг бир қисми истилочилик юришлари йўли билан қўлга киритилган эди. Кўп халқлар тажовузкорлардан ҳимоя излаб ёки катта бозорга қўшилиш, фан ва маданиятнинг жаҳон марказларидан бирига ошно бўлиш муддаоси билан ихтиёрий равишда Россияга қўшилган эдилар.

Рус халқининг очиқ кўнгиллиги, унинг турли миллат кишилари билан тенг ҳамкорликка, уларнинг анъаналарини хайрихоҳлик билан қабул этишга ва ўз анъаналарини баҳам кўришга тайёрлиги бунга кўп жиҳатдан кўмаклашган эди.

Ҳозир Октябрь инқилобидан кейин вужудга келган халқлар иттифоқи нима берганлиги хусусида кўп мунозара бўлаяпти. Бироқ кўпинча мунозарада ҳақиқатан ҳам танқид қилишга ва қоралашга арзийдиган иллатларни танқид қилиш, шу йиллар мобайнида йиғилиб қолган ҳақиқий муаммоларни кўрсатиш билан бирга халқларимиз тақдирида рўй берган ижобий ўзгаришларни ёппасига инкор қилишга ҳам йўл қўймоқдалар. Ҳолбуки, жуда катта иш қилинди! Ўз давлатига эга бўлмаган ёки турли сабаблар билан ундан маҳрум бўлган ўнлаб халқлар ўз давлатини барпо этиш имкониятини олди. Ҳозир барча жумҳуриятлар саноат, фан-техника имкониятларига, ўз кадрларига эгадирлар, ўз турмушини ташкил этишда бой тажриба орттирганлар. Иттифоқ барча халқларнинг мустақиллигига фашизм хавфини даф қилиш, буюк иқтисодий макон доирасида ўзаро ёрдам ва ҳамкорликдан баҳраманд бўлиш имкониятини берди.

Мамлакатда барча халқларимизнинг кўп асрлик биргаликдаги куч-ғайратлари натижасида ноёб цивилизация (ижтимоий тараққиёт, моддий ва маънавий маданият) таркиб топди, деб тўла асос билан айта оламиз. Ҳозирги ҳолатимизни тушуниш учун бу нарса жуда муҳимдир.

Аввало, барча жумҳуриятларимиз кўп миллатли эканини эътиборга олиш керак. Аралаш никоҳлардан миллион-миллион кишилар туғилган, қарийб 75 миллион киши ёки ҳар тўрт одамнинг бири, таъбир жоиз бўлса, «ўз миллати билан боғлиқ бўлмаган» жумҳуриятларда яшаб турибди. Тарихий жараённинг мана шу табиий натижасига қасд қилиш телбалик бўлур эди.

Ҳолбуки, бир қанча жумҳуриятларда туб жойли миллатга мансуб бўлмаган кишиларни иккинчи табақа фуқаролари, қочқинлар аҳволига солиб қўйишга, пировард натижада уларни жўнаб кетишга мажбур этишга уринишлар бўлмоқда. Шундай бир аҳволни ўйлаб кўринг, ўртоқлар: тинч даврда мамлакатимизда қочоқлар пайдо бўлди. Ўнлаб эмас, юзлаб эмас, минглаб мана шу ҳеч бир гуноҳсиз кишилар миллий можароларнинг, сиёсий жазаваларнинг, назоратдан чиқиб, авж олган эҳтиросларнинг жабрдийдаларидир. Айирмачилик миллионлаб кишиларни тарихий ватандан, аждодлари дафн этилган диёрдан ажралишга, таркиб топган турмуш тарзини бузишга маҳкум этиш хавфини солмоқда.

Ёки иқтисодиётни олайлик. Ҳозир мамлакатнинг барча жумҳуриятлари ва минтақалари иқтисодий жиҳатдан бир-бирига нақадар боғлиқлигини яққол билиш мумкин. Бундай боғлиқлик — ўн йиллар, эҳтимолки, юз йиллар давомида шаклланган меҳнат тақсимоти ва кооперациясининг натижасидир. Шу яхлит тизма қаердадир айрим тугунларда бузилгудек бўлса, баъзи корхоналар тўхташи биланоқ ўнлаб ва юзлаб корхоналар ишида узилиш бошланади, сўнгра бутун мамлакатда «ўпирилиш» рўй беради.

Совет Иттифоқи жуда катта илмий ва маданий куч-қудратга эгадир. Мана шу маънавий бойлик ҳам биргаликдаги ижоднинг натижасидир. Ўзини мана шу қудратли маданий бисотдан айирган киши нималардан маҳрум бўлиши, нақадар ютқизиб қўйиши тушунарлидир.

Мамлакатнинг тўла ва ишончли хавфсизлигини таъминлаш имконияти ҳам катта иттифоқ давлатининг афзалликлари жумласига киради. Қолаверса, СССР Қуролли Кучларининг ракета-ядро, стратегик қудратини тақсимлашга ким жазм қила олади?

Ўзининг сиёсий салмоғи ва ишонч мезонига кўра, Совет Иттифоқи ҳозир халқаро майдонда қудратли давлат бўлиб иш кўрмоқда, уни асосли равишда ўта буюк давлат деб атамоқдалар. Унинг сиёсати дунёда рўй бераётган ҳамма жараёнларга таъсир ўтказмоқда. Мана шундай нуфузга эга бўлиш учун жуда катта куч-ғайрат сарфланди. Бу нуфузни жуда тез совуриш, ҳавога учириш мумкин. Шуни айтиб қўймоқчиман: Совет Иттифоқининг халқаро ишлардаги мавқеини заифлаштиришни дунёда ўтакетган реакционерлардан ва милитаристлардан бошқа ҳеч ким хоҳламайди.

Азиз ўртоқлар, иттифоқни сақлаб қолиш ва уни теран янгилаш зарурлигига менинг қатъий эътиқодим мана шу ҳамма далилларга асосланган.

Янгиланган иттифоқ давлати, суверен жумҳуриятлар федерацияси — кафолатли хавфсизлик, катта бозор, қудратли фан ва маданият демакдир.

У — адолат ва бирдамликка асосланган янги халқаро тартиб ўрнатишда энг муҳим бир мавқени эгаллаб турган жаҳоншумул давлатдир.

У — барча халқлар учун, сиз билан биз, фарзандларимиз ва набираларимиз учун ишончли келажакдир.

СССР Журналистлар уюшмаси VII қурултойида

Журналистлар уюшмаси: у қандай бўлади?

МОСКВА. («Ёш ленинчи» махсус мухбири Жаббор РАЗЗОҚОВ сим орқали хабар қилади).

Журналистлар уюшмаси. Унинг келажаги қандай? Бу савол шу кунларда Москвада ўтаётган СССР Журналистлар уюшмасининг VII қурултойида кўпчиликни қизиқтирмоқда. Унинг дастлабки мажлисида мамлакатнинг таниқли раҳбарлари иштирок этишмади. Қутлов ва табриклар бўлмади. Ишчанлик, ошкоралик ва фаолиятга танқидий баҳо бериш қурултойнинг асосий йўналишини белгилаб бермоқда.

Қурултойда СССР Журналистлар уюшмаси бошқаруви раиси И. А. Зубков ва тафтиш комиссияси раиси В. И. Новиковлар ҳисобот маърузасини қилдилар. Маърузаларда қурултойнинг иккинчи босқичини ўтказиш тўғрисида ҳам фикрлар билдирилди.

Қурултой қатнашчилари кейинги пайтларда ошкораликка тўсиқ қўйилаётганлиги, матбуот эркинлиги хавф остида қолаётганлиги ҳақида куюниб гапирдилар. Сўнгги пайтларда айниқса, марказий ойнаи жаҳон томошабинлари севиб қолган иккита оммавий кўрсатув — «Взгляд» («Нигоҳ») ҳамда ТСН (Ойнаи жаҳон янгиликлар хизмати) тўхтаб қолганлигига норозилик билдирилди. Россия ва Украинанинг бир қатор вакиллари бу нохуш аҳвол учун авваламбор СССР Ойнаи жаҳон ва радиоэшиттириш Давлат қўмитаси Раиси Л. Кравченко айбдор эканлигини алоҳида таъкидладилар ва уни уюшма аъзолигидан чиқаришни талаб қилдилар.

Қурултой қатнашчилари ҳисобот маърузаси ҳамда тафтиш комиссияси ахборотини изчиллик ва талабчанлик билан муҳокама қилмоқдалар. Дадил, ошкора ва ўта танқидий фикрлар билдирилмоқда.

Қурултойда илк бор сўз сўраб минбарга чиққанлардан бири делегат, «Халқ сўзи» рўзномаси бош муҳарририниг ўринбосари Анвар Жўрабоев бўлди. Нотиқ жумҳуриятимиз халқининг шаънига кейинги пайтларда марказий рўзномалар саҳифаларидан туриб тош отаётган марказлик журналистларга нисбатан норозилик билдирди. Қурултой делегатлари СССР Президенти М. С. Горбачев билан учрашиш истагида эканликларини қайд қилдилар.

Бугун СССР Журналистлар уюшмасининг VII қурултойи ўз ишини давом эттиради. Мамлакатимизнинг турли бурчакларидан Москвага тўпланган журналистлар вакилларининг фикрига қараганда қурултой янада кескин баҳс-мунозараларга бой бўлади.

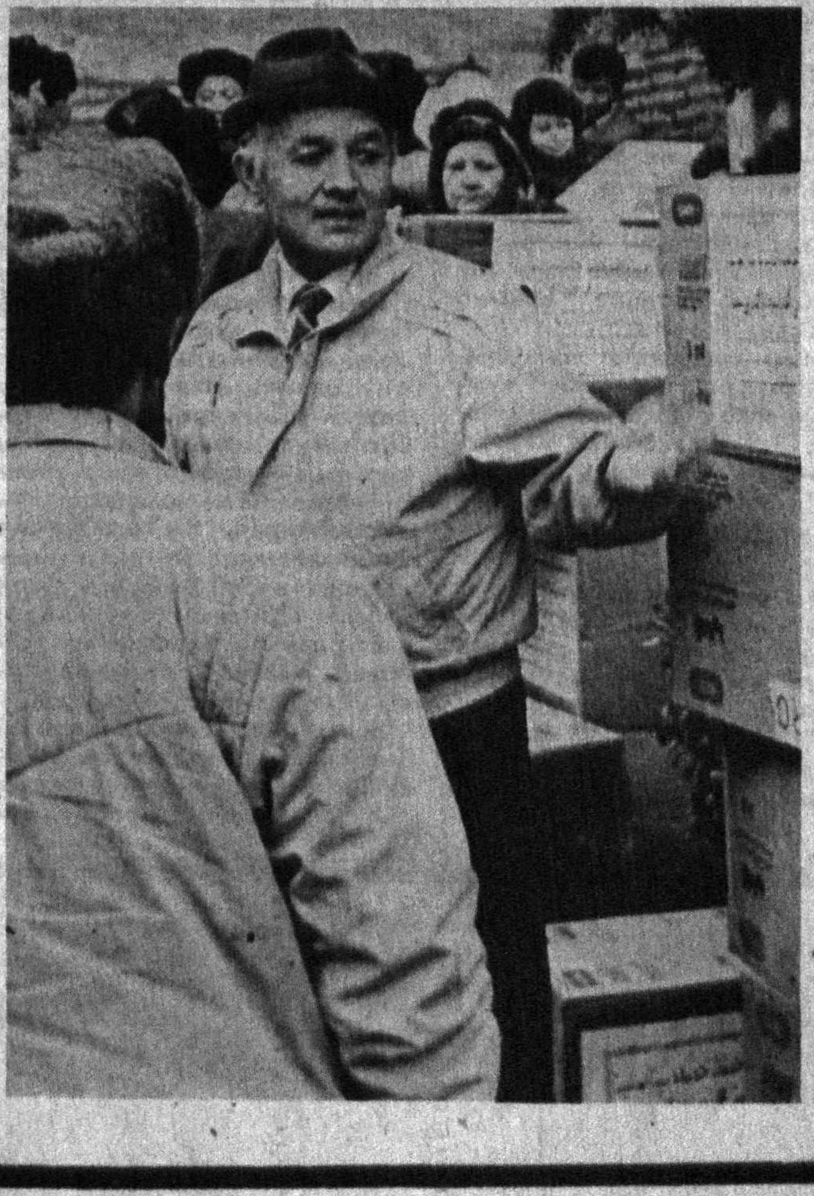

Саудия Арабистонидаги жаҳон Ислом уюшмаси «Робита» ташкилоти қошида «Ҳайъатул Иғоса» хайрия қўмитаси мавжуд бўлиб, у азалдан зарур пайтда дунё мусулмонларига ёрдам бериб келади. Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния бошқармаси раиси, муфтий Муҳаммад Содиқ Муҳаммад Юсуф ана шу хайрия қўмитаси раҳбарлари билан келишган ҳолда диёримиздаги беморларга, хусусан, болалар шифохоналарига, Орол денгизи бўйида яшовчи ҳамда Сариосиёдаги Тожикистон алюмин заводи заҳарли чиқиндиларидан хасталанган аҳолига ёрдам уюштирдилар.

Бир марта фойдаланиладиган тиббиёт ниналари шу хайрия ашёлари сирасига киради. Улар зарурат сезилган тиббиёт ташкилотларига бепул тақсим қилинди.

СУРАТЛАРДА: Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния бошқармаси хайрия ашёларини тақдим этиш жараёни акс эттирилган.

И. ШЕРБЕК суратлари.

ОВОЗ БЕРИНГ, ЖОНКУЯРЛАР

Шу йилнинг 19 феврал — 2 март кунлари жумҳурият ЛКЁИ Марказий Қўмитаси ташаббуси билан «Ўзбекистон комсомоли» ташвиқот поезди «Меҳр-мурувват» хайрия тадбирининг иккинчи босқичини ўтказади.

— Хайрия тадбирининг биринчи босқичи Фарғона вилояти бўйлаб ўтказилган эди, — дейди Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси котиби Шуҳрат Қосимов. — Унда амалга оширилган ишлар, ўтказилган тадбирлар хусусида батафсил маълумотга эгамиз. Бу босқич олдингисининг давомидир. Навоий, Бухоро, Самарқанд, Жиззах ва Сирдарё вилоятларида ўтадиган мазкур тадбир ҳам хайрия мақсадларида уюштирилмоқда. Албатта, биргина тадбир билан йиғилиб қолган муаммоларни ҳал этиш мушкул. Бироқ биз «Меҳр-мурувват» шиори остида ўтказаётган бу учрашув, мулоқотлар озгина бўлса-да дардчил юракларга малҳам бўла олади, деган умиддамиз.

«Меҳр-мурувват» поезди эрта-индин йўлга чиқади. У етим болаларга, ногиронларга, қаровсиз қолган кексаларга ҳамда Афғонистонда жанг қилган йигитларимизга моддий ва маънавий жиҳатдан ёрдам кўрсатишни зиммасига олган. 10 дан ошиқ вазирлик бу ташаббусни қўллаб-қувватлади. Жамоа ва давлат ташкилотлари, ширкатчилар, турли корхона ва муассасалар ҳам баҳоли қудрат ёрдам қўлини чўзмоқдалар. Жумҳурият комсомоли Марказий Қўмитаси мазкур тадбир учун 30 минг сўм пул ҳамда «Артек» Бутуниттифоқ кашшофлар лагерида дам олиш учун 34 та йўлланма ажратди. Сафар давомида афғон ногиронларига 100 та махсус аравача топширилади. Ташкилот, муассаса ҳамда хўжалик раҳбарлари, ширкатчилар ота-она меҳридан, қувнаб-яйрашдан, шодланишдан бебаҳра бўлган болалар, кекса ногиронлар меҳрингизга муҳтож. Халқимиз кишиларни ёлғизлатиб қўймаган. Аминмизки, бу сафар ҳам улар қўллаб-қувватлангай. Уларга қандай ёрдам кўрсатиш ҳақидаги тўла маълумотларни 39-18-92 номерли телефонга сим қоқиб саволларингизга атрофлича жавоб олишингиз мумкин.

Овоз беринг, жонкуярлар.

Муштарийлар ва комсомол ходимлари диққатига!

Ўзбекистон ЛКЁИ XXIV съезди ҳужжатлари ва материаллари китоб шаклида чоп этилиб, комсомол ходимларининг қўлларига ҳали етиб борганича йўқ. Бу эса уларнинг ишида ана шу ҳужжатларга бўлган эҳтиёжни сездираяпти. Шунинг учун кўпдан-кўп комсомол ходимларининг илтимосига биноан бугун рўзномамизнинг 3-ва 4-саҳифаларида «Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг Устави», «Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг «Комсомол Ўзбекистоннинг мустақиллиги ва равнақи учун» Ҳаракатномаси» ҳамда «Ўзбекистон ЛКЁИ комсомол ташкилотларининг Назорат комиссиялари тўғрисида Низом»ини қайта чоп этаяпмиз.

Шу сонга хабар

Ғолиблар аниқланди

Жумҳурият шахмат-шашка уйида биринчи лигада қатнашувчи 66 иқтидорли шахматчи Ўзбекистон чемпиони бўлиш учун кураш олиб бордилар. Мутахассисларнинг гапларига қараганда ҳали бунчалик кўп иштирокчи бўлмаган экан.

Эркаклар орасида СССР спорт мастерлигига номзод бухоролик Комил Қардошев 11 имкониятдан 9,5 очко тўплаб биринчи, қолган ўринларни Фарҳод Собиров, Александр Пороняи (Тошкент) ва Андрей Белкин (Чирчиқ)лар эгаллашди. Комил Қардошев билан Фарҳод Собиров шахмат бўйича Ўзбекистон олий лигасида қатнашиш ҳуқуқини олишди.

Аёллар ўртасида ғолиб деб топилган нукуслик Надежда Репрун ҳисобида 6,5 очко бор.

Жангчи номи берилди

Кўпларнинг нигоҳи саҳна тўрига осиглиқ турган солдат йигитнинг суратига қадалди. Йиғилиш давом этяпти. Бахтиёрнинг отаси Аваз бобо эса чуқур ўйга толган, юраги изтиробда.

Бахтиёр Болтаевнинг вафотидан сўнг унинг номига «Жанговар хизматлари учун», «Миннатдор афғон халқидан байналмилалчи жангчига» медаллари келди. Булар жасур тенгдошимизнинг ҳалол хизматларига берилган юксак баҳодир. Юқорида қайд қилганимиздек Б. Болтаев истиқомат этган маҳалладаги янги мактабда йиғилиш бўлиб ўтди. Унда фирқа, шўро, комсомол, касаба уюшмаси ташкилотларининг ҳамда ҳарбий комиссариат вакиллари иштирок этишди. Жасур жангчининг яқинларига яна бир бора ҳамдардлик билдирилди. 320 ўринли илм масканига Бахтиёр Болтаевнинг номи берилганлигини эшитиб унинг элдошлари ва яқинлари жуда хурсанд бўлишди.

Ж. ЖУМАНИЁЗОВ,
Навхос қишлоғи, Хонқа ноҳияси.

Яна бир олий билимгоҳ

Бир йилдирки, шу ҳақда гап юрарди. Ва ниҳоят орзу амалга ошди. Тошкент давлат дорилфунуни қошида Шарқшунослик олий билимгоҳи ташкил топди. Табиийки, бу ерда ўқитиладиган ихтисосликлар ҳам кенгайди. Эндиликда араб, форс, афғон, ҳинд, урду, хитой тиллари ва адабиёти билан бир қаторда корейс, япон ва турк тиллари ва адабиёти мутахассислари, тарихчи-шарқшунослар, иқтисодчи-шарқшунослар ҳамда халқаро иқтисодий алоқалар бўйича мутахассислар тайёрланади.

Бундан ташқари, мазкур олий ўқув юртида қисқа муддатли — икки йиллик, ўн ойлик, олти ойлик ва малака ошириш курслари фаолият кўрсатади. Бундан кузатилган мақсад — шарқ тиллари ва эски ўзбек ёзуви ихлосмандларининг эҳтиёжини қондириш.

Уч ҳафта қолди

Жумҳуриятимизда истеъдодли ёшлар кўп. Улар ўз изланишлари билан тараққиётга ҳисса қўшиб келмоқдалар. Афсуски, биз бу истеъдод эгаларининг номларини билмаймиз ёки жуда озчилигини биламиз. Шу кунларда фан ва техника соҳаси бўйича Ленин комсомоли мукофоти лауреатлигига ҳужжатлар қабул қилиш ниҳоясига етиб бормоқда. Бор-йўғи уч ҳафта вақт қолди. Эслатиб ўтамиз: ҳужжат қабул қилиш 1 мартга қадар давом этади. Шарт шуки, муаллифлар жамоаси 5 кишидан ошмаслиги лозим.

Ҳужжатлар тайёрлаш ва комиссияга тақдим этиш бўйича барча саволлар билан қуйидаги манзилгоҳга мурожаат этишингиз мумкин. Москва, Марказ, Б. Хмельницкий кўчаси, 3/13, фан ва техника, ишлаб чиқариш соҳасида Ленин комсомоли мукофоти бўйича комиссия, тел 206-05-96, 206-85-84, 206-87-68.

Фан ва техника, ишлаб чиқариш соҳасида Ленин комсомоли мукофоти бўйича комиссия.

«Ёш ленинчи» рўзномаси—66 ёшда

ҲАР БИР КУН, ҲАР БИР ЙИЛНИНГ ЎЗ КЎЛАМИ ВА ЎЗ ТАЛАБИ БЎЛАДИ. ЎТГАН ЙИЛЛАР МОБАЙНИДА РЎЗНОМАМИЗ АНА ШУ КЎЛАМ ВА АНА ШУ ТАЛАБГА ҚАНЧАЛИК МУНОСИБ БЎЛДИ, БУ СИЗНИНГ ҲУКМИНГИЗГА ҲАВОЛА, АЗИЗ МУШТАРИЙ!

Компьютерлар ўзбекча «гапириши» керак

Юртимиз истиқболини ўйлаган ҳар бир киши келажагимизни компьютерларсиз тасаввур қилолмаса керак. Модомики, гап компьютерлаштириш ҳақида борар экан, шубҳасиз уларнинг яратилиш тарихи, имкониятлари ва қайси турлари тарқалаётганлигига боғлиқ маълумотлар устида тўхтаб ўтиш жоиздир.

Америкада 70-йиллар, бизда эса 80-йиллардан бошлаб кенг тарқалаётган шахсий компьютерлар электрон ҳисоблаш машиналари (ЭҲМ)нинг 5-авлодига мансуб. Уларнинг пайдо бўлиши билан аввалги тўрт авлод ЭҲМлари — «Урал» машинасидан тортиб БЭСМ, ЕС, СМ, «Эльбрус» серияли машиналар ўз қадр-қимматини йўқота бошлади.

Чиндан ҳам солиштириб кўрилса: катта ҳажмдаги мўътадил хона, бир неча махсус мутахассис, етарлича электр энергия, совутгичлар — аввалги тўрт авлод ЭҲМлари учун зарур шарт-шароитлар ҳисобланиб, кўпгина кичик корхоналар учун ечилмайдиган масала бўларди. Натижада ҳисоблаш техникасидан фойдаланиш катта муаммо туғдирарди. Шахсий компьютерлар эса, кундалик турмушимизга кириб келган ойнаи жаҳонга ўхшаш «беозор», бирор бир кичик бурчакни, бир стол ҳажмидаги жойни эгаллайди холос ва ҳеч қандай муаммога ўрин қолдирмайди.

Асосий фарқ яна шундаки, шахсий компьютерлар ёқиб-ўчиришга, фойдаланишга ҳеч қандай махсус оператор, электрончи, электриклар, ҳисоблаш маркази бошлиғи, ёрдамчиси деган ўнлаб штатларга эҳтиёж қолдирмайди.

Юқорида шахсий компьютерларнинг ихчамлиги, қулайлиги, тежамлилиги ҳақида гапирдик. Уларнинг бошқа сифатлари — унумдорлиги, ишончлилиги ва умуман имконият доираси етарлими деган, савол туғилиши табиий. Бу сифатларда ҳам шахсий компьютерлар олдинги авлод ЭҲМларидан устунлиги маълум. Масалан, шахсий компьютерларнинг Р/2 турида хотира қисми, тезлиги энг мукаммал ЕС ЭҲМларидан бир неча баробар катта, ишончли — таъмирланмасдан ишлаши аввалги авлод ЭҲМларида ҳафталар, ойлар билан ўлчанса, шахсий компьютерларда йиллар билан ўлчанади.

Имконият доираси эса умуман кишини лол қолдиради...

Дунёда АҚШнинг IBM фирмаси томонидан яратилган IBM PC/XT, IBM PC/AT, Р/2 серияли шахсий компьютерлари кенг тарқалган, СССРда ишлаб чиқарилаётган ИСКРА-1030/1031, ЕС-1840, ЕС-1841, ЕС-1842, НЕЙРОН ЭҲМлари ўз ўрнида IBM фирмаси шахсий компьютерлари андозаси бўйича бичилган. Умуман, хоҳ социалистик, хоҳ капиталистик давлатлар учун IBM фирмаси шахсий компьютерлари тузилиши, ишлаш принциплари билан намуна бўлиб келаяпти.

Ҳозирда қўшма корхоналар, ширкат ёрдамида СССРга, Ўзбекистонга ҳам йилдан-йилга кўпроқ келтирилаётган IBM фирмасининг шахсий компьютерлари Тайвань, Гонконг, Жанубий Корея ва Оврупо давлатларида йиғиляпти. Улар қай ерда йиғилишига, турига, комплектига қараб, шу кунда совет пулида 30—40 мингдан 100 минг сўм ва ундан юқори баҳоланмоқда.

Шахсий компьютерлар асосан процессор (бошқарув қисм), хотира винчестер (ташқи хотира), монитор (кўрсатув ойнаси), клавиатура (ҳарфлар дастаси), принтер (босгич)лардан иборат. Винчестер 20—30 миллион байтли (1 байтли жойга 1 ҳарф ёки сон сиғади) маълумот сақлаши мумкин. Бу эса Тошкентдек шаҳри азим аҳолисининг ҳар бирининг исми, фамилияси, турар жойи, туғилган йили ва касби ҳақида хабарларга тенгдир. Кўрсатув ойнаси 16 рангда жилоланиб, ҳар турли расмлар, жадваллар, доиралар чизиш, асосийси хоҳлаган тилда (ўзбек, араб, инглиз, рус) матнлар териш, ўзгартириш ва керак бўлса, босгич ёрдамида қоғозга босиш имкониятларини беради.

Шахсий компьютерларда риёзиёт таъминоти ҳам қониқарли ҳал этилган. Муҳандис-техник масалаларни ечиш, ҳисоблашни катта аниқликда бажариш учун ФОРТРАН, лойиҳачининг чизмаларини монитор ва босгичда шакллантириш, катта муаммоларни мавқеида системалар яратиш учун Турбо Паскал, Турбо СИ тиллари, ўқув тили сифатида Бейсик ва маълумотлар мажмуасини яратиш билан боғлиқ масалалар учун Ребус, Карат системалари мавжуд.

Юқорида келтирилган тиллар ва системаларнинг имконияти ниҳоятда катта. Зеро, улар асосида шахсий компьютерлар том маънода автоматлаштирилган бошқарув системалари (АБС) аҳамиятини янада барқарорлаштиради деб ҳисоблаш мумкин бўлади. Чунончи, АБСларнинг таркибий қисми бўлган автоматлаштирилган иш жойлари (АИЖ) муваффақиятга эришган. Ҳозирда раҳбарнинг, иқтисодчининг, диспетчернинг (қаровчининг), таъминотчининг, ҳисобчининг (бухгалтер), лойиҳачининг, муҳандиснинг, ёзувчининг, журналистнинг, қўйинг-чи мультфильм яратувчи режиссёрнинг АИЖлари бунёд этилган. Маълумки, раҳбар ходимлар қабул қилган баъзи топшириқ, кўрсатмалар бажарилмай қолади ва уларни назорат қилиш учун кўпинча вақт етишмайди. Бу ҳолларда раҳбарнинг АИЖи жуда қўл келади. Ахир мониторда сизга шу куни бажарилиши лозим бўлган топшириқлар, бажарувчининг исми-фамилияси, кўрсатма берилган кун, топшириқ рақами ҳақидаги тўлиқ маълумотни ҳар қандай чаққон котиба ҳам доим зудлик билан тайёрлаб бера олмайди.

Иқтисодчи, таъминотчининг АИЖи янада мушкулроқ юмушларни бажаради. Корхонага келиб кетаётган моллар рўйхатини тузиш, уларни янгилаб туриш, вақти-вақтида ҳисоботлар босиб чиқариш шулар жумласидандир.

Умуман, ҳозир иқтисодчи, ҳисобчи ва таъминотчининг АИЖлари кенг тарқалган. Чунки, корхона қайси соҳага тегишли бўлмасин, бу АИЖларни яратиш нисбатан осон ва қулай. Шу сабабли, кўп ширкат ташкилотлари, ёшлар инженер техник марказлари шу АИЖларни яратишга ёпишиб олишган.

Бошқа соҳаларда лойиҳачининг, муҳандиснинг, шу жумладан, ижод соҳасида ёзувчининг, журналистнинг мақола, очерк, китоб ёзиши учун АИЖларнинг қўл келиши ва аҳамияти тобора орта борса керак.

Шахсий компьютерларнинг аввалги авлод ЭҲМларидан яна бир устунлиги шуки, улар мактаб ва мактабгача ёшдаги болаларни ҳам унутишмаган. Бу ЭҲМларда ўқитиш, ўз-ўзининг иқтидорини ошириш системалари бош вазифа бўлсада, «авторалли», «каратэ», «шахмат» ва унга ўхшаш юзлаб ўйинлар борки, болалар тугул катталарнинг ҳам кўнглини ола бошлади улар.

Шахсий компьютерларни яна бир соҳада — қишлоқ хўжалигида татбиқ этиш масаласи бозор иқтисодиётига ўтиш палласида ўта муҳим бўлади. Ерларни суғоришни, молларга ем беришни ва ўзга юмушларни ҳам шахсий компьютерлар ёрдамида ҳал қилиш мумкин. Ахир ҳисоблаш техникасининг фойдасини Голландиядаги моллар рационлари таркибини аниқлашда, овқатланиш вақтини тўғри ташкил этишда, емлар ўлчовини белгилашда қўллаб, ҳар бир сигирдан 8000—10000 литр миқдорида сут соғиб олишга эришиляпти-ку.

Модомики, давлатимиз бойиш йўлини, ҳар кимнинг ўзича тўқ бўлиши вазифасини қўяр экан, компьютерларсиз келажагимиз порлоқ деб бўлмайди. Чунончи, эртанги кунимизда хат-хабарлар, банк операциялари, билетлар сотиб олиш, маълумотлар билан танишиш ва уларни узатиш, бошқа минглаб операциялар шахсий компьютерларга асосланган ЭҲМ ёрдамида бажарилади. Америка, Оврупо, Осиёдаги капиталистик давлатлар тажрибаси, босиб ўтган тараққиёт йўли шуни кўрсатиб турибди.

Ҳозир юртимиз мустақиллик Баёнотини қабул қилган вақтда бозор сиёсатига ўтиш арафасида халқ бошида қатор муаммолар турибди. Бироқ, тараққиётни тўхтатиб бўлмайди. Компьютерлаштиришни юқорида келтирилган хусусиятлардан келиб чиқиб, уларга янада кенг йўл беришимиз керак бўлади. Уларни ўзбекча «гапиртириш» учун эса, мазмунан икки вазифани тез ҳал қилиш зарур. Биринчи вазифа: шахсий компьютерларга ўзбек ҳарфларини тикиб қўйиш (кўп шахсий компьютерларда кириллица борлиги учун қўшимча 5 ҳарфни қўшиш керак). Бу масала ҳал қилинаётганда, тикиладиган ҳарфлар кетма-кетлиги, жойи стандартга мувофиқ келишини, таъминлаш зарур бўлади. Бу борада Ўзбекистон фанлар Академияси «Кибернетика» бирлашмасининг Автоматлаштириш ва ҳисоблаш техникаси бўйича ихтисослаштирилган лойиҳалаш конструкторлик бюросида стандарт ишлаб чиқилиб, жумҳурият стандартлар корхонаси томонидан тасдиқланди. Шу сабабли, Ўзбекистонда шахсий компьютерларни ўзбек тилига ўтказиш стандарт асосида олиб борилиши учун етарли даражада имкониятга эгамиз, деб айта оламиз. Иккинчи вазифа: шахсий компьютерларнинг ўзбек тилида ишлашини ўргатиш нисбатан мушкулроқ ва узоққа чўзиладиган юмушлар сирасига киради. Бу вазифани ҳал қилаётганда бир неча масалаларни кўриб чиқишга тўғри келади: атамалар ҳосил қилиш, дастурлар ва дарсликлар тайёрлаш, малака ва тажриба тўплаш, шулар жумласидандир.

Жумҳуриятимиз ҳаётида ўзбек тилининг ижтимоий мавқеини тиклаш, унинг қўлланиш доирасини кенгайтириш, рус тилини яхши билмаган маҳаллий аҳолини компьютерларни ўзбек тилида ўрганишини кўзда тутган ҳолда «Кибернетика» бирлашмасининг конструкторлик бюросида ҳам бу борада хайрли ишга қўл урилди. Раҳбарият ва корхона жамоаси, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши қабул қилган Давлат тили ҳақидаги Қонунни амалга ошириш мақсадида «Шахсий компьютерларни ўрганиш сабоқлари» 2-3 ҳафталик курсларини ўзбек тилида ташкил этди. Малакали, иқтидорли маҳаллий ходимлар етарлича моддий-техника базаси билан таъминланган. Халқ хўжалигининг иқтисодиёт, маориф, тиббиёт, қурилиш, қишлоқ хўжалиги, кон саноати, давлат режалаштириш бўлимларида Конструкторлик бюромизда яратилган тайёр АБСларнинг шахсий компьютерларда бажарилган қисмлари ўзлаштирилган. Шуларга асосланиб, тажрибали муҳандис-программистлар иштирокида ихчам ва ўрганишга қулай ўқитиш дастурлари, дарслари ўзбек тилида тузилган. Дастурлар кенг оммага мўлжалланган бўлиб, улар ёрдамида шахсий компьютерлар турлари, бу турларнинг қайси бири қайси соҳага мос келиши, уларнинг хусусиятлари, комплектига қараб баҳоси, риёзиёт таъминотининг асосий қисмлари, командалари, операцион системаси, интеграциялашган пакетлар, тайёр пакетлар, улар билан ишлаш, керак бўлса уларни яратиш принциплари ва бошқалар билан таништирилади.

Қисқа вақт ичида жумҳуриятимизнинг кўпгина корхона ва ташкилот ходимлари «Шахсий компьютерларни ўрнатиш сабоқлари» курсларининг тингловчилари бўлишди. «Конструктор», Янгийўл пойабзал бирлашмалари — шулар жумласидандир.

Ишларимизни маъқуллаган, тингловчиларни турар жой билан таъминлаш масаласини ҳал қилган, биз билан ҳамкорлик шартномасини биринчилардан бўлиб имзолаган жумҳурият комсомоли Марказий Қўмитаси қошидаги ёшлар олий билимгоҳи таҳсинга лойиқдир.

Аммо шахсий компьютерларни арифмометр деб тушунадиган одамлар борлигини биламиз. Модомики шундай экан, бундай курсларнинг очилиши, уларга кўпроқ ўқувчиларни жалб қилиш келгуси тараққиётни ўйлаган ҳар бир раҳбар ходимнинг вазифаси бўлмоғи керак. Қолаверса, биз бошлаган хайрли ишни маъқуллаб, ҳомийлик қилмоқчи бўлган ташкилот ёки корхона ҳам жумҳуриятимизда топилиб қолар, деган умиддамиз. Зеро, Ўзбекистонда Давлат тили Қонунини амалга ошириш, миллат ва мансабидан қатъи назар ҳар бир Ўзбекистон фуқаросининг вазифаси бўлмоғи керак.

«Шахсий компьютерларни ўрганиш сабоқлари» курсига қизиққан ўртоқлар расмий хатда тингловчилар сони, турар жой масаласи, муддати, корхона реквизистларини кўрсатган ҳолда бизга мурожаат қилишлари мумкин. Манзилгоҳимиз: 700143, Тошкент, Ф. Хўжаев кўчаси, 34-уй: тел. 62-52-91, 62-71-12.

Д. АҲМЕДОВ,
автоматлаштириш ва ҳисоблаш техникаси бўйича ихтисослаштирилган хўжалик ҳисобидаги тажриба ишлаб чиқаришли-лойиҳалаш конструкторлик бюроси директори, техника фанлари доктори.

А. ОБИДОВ,
ўқув ишлари мудири, техника фанлари номзоди.

Самарқанд трикотаж фабрикасининг Пайариқ ноҳиясидаги филиали дастлабки маҳсулотини бера бошлади. Ҳозирги кунда бу ерда 120 нафар ишчи-хизматчи меҳнат қилмоқда. Шулардан 109 нафарини хотин-қизлар ташкил этади. Янги ишлаб чиқариш шохобчаси аҳли асосан ёш болалар учун пайпоқ, майка, қўлқоп сингари маҳсулотларни тайёрлаб бермоқда. Ана шу ишларнинг ҳаммасида корхона ёш ишчиларининг ҳиссаси катта.

Сиз суратда кўриб турган илғор тикувчи Ҳабиба Рўзибоева ана шундайлардан бири. Ҳабиба ўзига топширилган юмушларни ортиғи билан уддалаб, кўпгина тенгдошларига ўрнак бўлмоқда.

К. ТУРСУНОВ олган сурат.

XX аср кундалиги

Ҳозир ҳамманинг диққат-эътибори Форс кўрфазига қаратилган. Бир неча ҳафтадирки, бу ерда уруш давом этмоқда. Бегуноҳ одамлар қурбон бўляпти.

Маълумотларнинг қай бирига ишонишни билмайсан. Дастлабки соатларданоқ «улоқ»ни олиб қочганларнинг ўзлари эртага нима бўлишини билишмайди. Уруш ҳали узоқ давом этиши мумкин. Пастдаги суратда навбатдаги топшириқни эсон-омон бажариб қайтган учувчини қуролдоши табриклаётгани акс эттирилган бўлса, ўнгдагисида эса Ироқ ракеталарининг ёрилишидан ёнғин чиққан Саудия Арабистони нефть омборларининг бири тасвирланган.

ТАСС сурати.

БЎРОН ДАВОМ ЭТМОҚДА

Яқиндагина «совуқ уруш» тугади, демак инсониятнинг келажаги тинч-тотув ўтади, деб қувонгандик. Бироқ Форс кўрфазидаги қонли воқеалар СССР ва АҚШ ўртасида қарама-қаршилик бўлмаган тақдирда ҳам минтақалардаги ҳарбий кучларнинг ўзи башариятнинг келгусига жиддий хавф туғдириши мумкинлигини кўрсатмоқда.

Шуниси ачинарлики Оврўподаги хавф йўқолиши билан АҚШ ва НАТОнинг ушбу қитъада жойлашган зарбдор кучлари учун ўзларини кўрсатишга янги имконият ҳам топила қолди. Форс кўрфази улар учун бугунги кунда энг янги, замонавий, нишонга аниқ борадиган қуролларни синаб кўриш майдони бўлиб хизмат қилмоқда. Биринчи марта худди шу ерда «Томагавк» қанотли ракеталари жанговар шароитда қўлланилди. Натижаси: Ироқнинг катталиги жиҳатидан иккинчи шаҳри бўлган Басра бутунлай вайронага айланган, турар-жой бинолари, алоқа ва коммуникация воситаларидан ном-нишон қолмади, 350 киши ўлган, 400 дан ошиқ одам ярадор бўлган.

Кўрфазда давом этаётган «Саҳродаги бўрон» операцияси қўшинлардан ўз ҳудудидан ташқарида фойдаланишда нечоғли эҳтиёткорлик зарурлигини кўрсатмоқда. Шунинг учун ҳам Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ўзининг ҳарбий штаб қўмитасини ишга солса бўларди. Бунинг учун тинчликни муҳофаза қилишда ҳарбий кучлардан қай йўсинда фойдаланишнинг қонун-қоидаси ҳам ишлаб чиқилса нур устига аъло нур бўлур эди. Мақсад — ҳеч ким, ҳеч қачон, ҳар қандай шароитда ҳам жаҳон жандарми ролини бажаришга даъво қилмасин. Ҳатто БМТ байроғи остида ҳаракат қилган тақдирда ҳам.

ХАБАРЛАРДА ОЛАМ НАФАСИ

● ТЕЛЬ-АВИВ. Исроил кнессети — парламенти ўта ўнг фирқа — «Моледет» раҳбари Рехавам Зеевни ҳукумат таркибига киритишга қарор қилди. Р. Зеев Исроил босиб олган ҳудуддан арабларни ҳайдаб чиқариш тарафдори.

● ГАВАНА. Бу ерда «Инсон ҳуқуқлари учун Куба фирқа»сининг собиқ раҳбарларидан бири Самуэл Мартинес Лара суд қилинди. У Кубада Шарқий Оврупо ва Шўролар Иттифоқидаги сингари ўзгаришлар бўлиши тарафдори эди. С. М. Ларани уч йилга «кесишди».

● АФИНА. Грецияда қаттиқ совуқ турди. Мамлакатнинг шимолий ноҳияларида ҳарорат — 20 даражагача тушиб кетди. Пойтахтда мактаблар ёпиб қўйилган. Шу кунгача тўққиз киши ўлган.

● ХАРАГЕ. Зимбабведа «фронтолди» давлатлари ҳамда Африка жанубидаги озодлик ҳаракатлари раҳбарларининг олий даражадаги учрашуви бошланди. Улар минтақадаги вазиятни муҳокама қиладилар.

● ДУБЛИН. Ирландия пойтахтида ниқобланган олти портлагич қурилма топилди. Террорчилар уларни сигарета қутисига ўхшатиб тайёрлаб шаҳардаги йирик дўконларга ташлаб кетишган.

(«XX аср кундалиги» марказий матбуот ва ИАН материаллари асосида тайёрланди).

Пабло Пикассо—«рус жосуси»...

«Нью-Йорк таймс»нинг сўнгги сонларидан бирида Федерал қидирув бюросида сақланаётган ҳужжат тасвири чоп этилди. Ҳужжат 1944 йилга мансуб бўлиб, бутун бир варақ сатрма-сатр қора бўёқ билан чаплаб ташланган. Бу — ушбу маълумотдаги бирорта сўзни ҳатто ҳозир, қарийб ярим аср ўтгандан кейин ҳам ошкор этиш мумкин эмас дегани. Бу ерда (ва ФБР айғоқчилари келтирган ўнлаб маълумотномаларда) гап Пабло Пикассо ҳақида кетаяпти. Рассом бундан 17 йил муқаддам вафот этган бўлса-да, у ҳақдаги маълумотлар Вашингтондаги ФБР штаб-квартирасида сақланиб келмоқда. «Мангу сақлансин!» деган бизга таниш ёзув йўқмикан ишқилиб?

Амриқолик тадқиқотчи Герберт Митгэнг ахборот эркинлиги тўғрисидаги қонунга асосланиб, 1987 йилда Пикассо устидан тўпланган маълумотларни кўриб чиқишни ФБРдан илтимос қилди. То уни олгунича, орадан деярли икки ярим йил ўтиб кетди. Бу сусткашликнинг сабаби оддий эди — Рейган маъмурияти ҳокимият тепасида турган даврда ахборот эркинлиги тўғрисидаги қонуннинг қўлланиш қоидалари чигаллашган, шу боисдан ФБР қоғозлари аввалгига қараганда талабчан цензура назаридан ўтадиган бўлиб қолган эди. Архив рўйхатида қайд этилган 178 саҳифанинг баъзилари юлиб олинган, кўплари эса «таҳрирга учраган» — тушь билан чаплаб ташланган эди. Аммо чаплаш ҳозир нега керак бўлиб қолди? Бунга жавобан бу ерда мавжуд бўлган ахборотлардан хусусий ҳаётга аралашиш учун фойдаланмаслик, нозик маълумотлар олинган манбаларни махфий сақлаш ва ниҳоят «миллий хавфсизлик сирлари»ни очиб қўймаслик мақсадида шундай қилинди, деб айтишди тадқиқотчига.

Герберт Митгэнг номини мен биринчи марта бундан икки йил аввал унинг Жон Стейнбекни ФБР таъқиб қилаётгани тўғрисидаги шов-шувга сабаб бўлган мақоласи сабаб эшитгандим. ФБР дагиларнинг фикрига қараганда, Нобель мукофоти лауреати «АҚШ хавфсизлигига қутқу солмоқда эди». Г. Митгэнг «Хатарли ҳужжат» китобида ФБР ёзувчилар Томас Манн, Синклер Льюс, Эрнст Хемингуэй, Уильям Фолькнер, ҳайкалтарош Генри Мурни «обрўсизлантирувчи маълумотлар»ни қандай тўплаганлигини очиб ташлаган эди. Мазкур маданият арбобларини таъқиб этишга сабаб, бу Франкочи фашистлар Испаниясида бўлиб ўтган фуқаролар урушида уларнинг мухолифликда турганликлари эди. Ўшанда Пикассо машҳур «Герник» асарини яратганди. Асарда нацистлар бомбасидан басклар шаҳри култепага айланганлиги зўр маҳорат билан тасвирланган эди. Г. Митгэнг ФБР Пикассони ҳам кузатмаганмикан, деган тахминга борди-да, буни текшириб кўришга аҳд қилди. Унинг шубҳаси тўғри бўлиб чиқди: ФБР Пикассони таъқиб этган экан.

— Юксак мансаб эгалари, — деб ёзади Г. Митгэнг,— 1944 йилда Франция Комфирқасига аъзо бўлган Пикассонинг Амриқо жамоатчилиги фикрига таъсири қандай ва у бу таъсирдан тарғибот мақсадларида фойдаланмайдими, деган саволга ойдинлик киритиш учун қанча вақт ва маблағ сарфламадилар. ФБР айғоқчилари томонидан чорак аср мобайнида Пикассо нима ёзган, нима гапирган, нима қилган ва қаерга борган бўлса, кузатиб турилди, Л. Арагон, Ле Карбюзье, Ф. Леже, Чарли Чаплин каби маданият ва санъат арбоблари билан мулоқотлари қайд этиб борилди. Ҳужжатда «Хавфсизлик ҳақидаги дело — коммунист» деб белги қўйилган эди. Пикассо эҳтимол тутилган қўпорувчи, АҚШ хавфсизлиги ва фаровонлигига путур етказувчи унсур сифатида таърифланганди. Бироқ ҳужжатлар ичида ушбу хавфни тасдиқловчи ҳеч нарса йўқ эди.

Пикассо устидан тўпланган маълумотлар ранг-баранг — унинг хусусий ҳаётини кузатишдан тортиб, рассомнинг халқаро миқёсдаги алоқаларигача қоғозга тушириб борилган. Жумладан, 1950 йил санаси қайд этилган ФБР папкасида Пикассонинг амриқолик фахрийларга табриги бор. Худди шу папкадаги чақувларда қуйидаги шарҳ берилган: «Маълумки, коммунистлар ўз халқаро тадбирлари учун Пикассо чизган оқ кабутарни, рус наслли кабутарни тимсол сифатида танладилар».

Қарийб тўла равишда чапланган саҳифалардан бирида Пикассо «Россия фойдасига жосуслик»да айбланади. Аммо буни исботловчи ҳеч қандай далил келтирилмайди. 1957 йили Нью-Йоркда ҳозирги замон санъат музейида Пабло Пикассо кўргазмаси очилиши муносабати билан ушбу музей директори Альфред Барр «Биз Пикассони ҳукуматимиз сўроққа тутиб, ноқулай аҳволга солиб қўйишини истамаганимиз учунгина уни таклиф этмадик» деган сўзларини ҳам махфий айғоқчи (номи ўчирилган) ўз валенеъматларига етказганди. Маккартизм ўшанда ҳали кучли эди...

Пикассонинг номи у 90 ёшга тўлгунга қадар, яъни 1971 йилгача ФБР ҳужжатларида қайд этиб борилган. «Айни вақтда Пикассо устидан текширув олиб бориш тўхтатилган...» — дейди ФБР ходими Р. Дейвенпорт Г. Митгэнгни хотиржам қилиб.

Буюк мусаввирга тўпланган ҳужжатлар асосий бўёғи қўрқув ва шубҳа бўлган даврни яна ва яна эслатади. Бу қўрқув ва шубҳа қайтмасга равона бўлдими? Бир нарса аниқ: у қаттиқ қаршилик кўрсатиб, кетиб бормоқда. Акс ҳолда, ҳойнаҳой эски ҳужжатлар устидан янги чизиқлар тортилмас эди.

Эдгар ЧЕПОРОВ.
Нью-Йорк.

РАНГ-БАРАНГ ОЛАМ

68 ЙИЛДАН СЎНГ

● ПЕРУЛИК Мануэл Умала ва ниҳоят 68 йилдан сўнг «Сан-Маркос» дорилфунуни дипломини олишга мушарраф бўлди. Мануэл ота-онасининг қистови билан 1922 йилда дорилфунуннинг ҳуқуқшунослик куллиётига ўқишга кирганди. Лекин ҳаёт қийинчиликлари унинг ўқишига халал берди. Шундай бўлсада, у армонда кетмади. Ҳар қалай «кечроқ тугулса-да», отасига берган сўзининг устидан чиқди. Дарвоқе, у шу йил май ойида 89 ёшга тўлади.

ОЧЛИК МАЖБУР ЭТДИ

● БОЛИВИЯНИНГ банан ташувчи «Сьюдад Оруро» кемаси Италиянинг Специя портига яқинлашиб қолган эди. Бир пайт кема юкхонасидан ёрдам сўраб ёлворган овоз эшитилиб қолди.

Маълум бўлишича, узоқ ўлкаларга саёҳат қилишни орзу қилган боливиялик 13 ёшли Анастасио Лопас кема юкхонасига яширинча кириб олган экан. У ўзи билан бирга фақат сув оливолибди холос. Овқат ўрнига бананни мўлжаллабди. Бироқ бананлар мустаҳкам қутиларда эди. Очиқибноилож қолгач, ёрдам сўрашга мажбур бўлди, деб хабар беради «Вельт» рўзномаси.

4 СОАТДА 10195 МАРТА

● ШВЕЙЦАРИЯ ЛИК 39 ёшли Рольф Гериг оёқ-қўлларини ерга тираб ётганча, қўл-тиззаларини букиб ва тўғрилаб 10195 марта машқ бажарди. Бунга 4 соат вақт кетди.

Дарвоқе, у ҳар соатда 5 минутдан дам олди. Яна шуни ҳам айтиш керакки, Рольф аввалги рекордни янгилашга муваффақ бўлди, яъни собиқ рекордчидан 166 марта кўп машқ бажарди.

ФРАНЦУЗЛАР ЎЗИБ КЕТДИ

● ДУНЕДА энг узун галстук Франциянинг Тулуза шаҳрида тикилди. У 61 метрни ташкил этади. Тўғри, бу борада рекорд италияликлар қўлида эди. Бироқ энди французлар ўзиб кетди.

Италиялик Умберто Сала томонидан 1987 йилда тикилган ва Пиза минораси кўркига кўрк қўшиб турган галстук 44 метр эди, холос.

Ўзбекистон ЛКЁИ XXIV съезди томонидан 1990 йил 29 ноябрда қабул қилинган

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг

УСТАВИ

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқи ёшларнинг кўнгилли, мустақил ижтимоий-сиёсий ташкилотидир.

Ўзбекистон ЛКЁИнинг асосий мақсади — йигит-қизларни эркин камол топтириш, уларнинг ижодий имкониятларини намоён қилишни таъминловчи жамият барпо қилишда қатнашишдир. У Иттифоқ аъзолари ва хайрихоҳ ёшларнинг фуқаролик, сиёсий, ижтимоий ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда рўёбга чиқариш учун куч-ғайратларини бирлаштиради. Иттифоқ ёш фуқароларига сиёсий маданиятни эгаллашга, умумхалқ муросасига ва миллатлараро осойишталикка эришишга ёрдам беради, умуминсоний қадриятларни, миллий ва байналмилал манфаатларни ҳимоя қилади.

Иттифоқ ўз Ҳаракатномавий ҳужжати ва Уставига, Ўзбекистон ССР Конституциясига ва қонунчилигига мувофиқ фаолият кўрсатади, ёшлар манфаатлари йўлида давлат ва жамоат ишларини бошқаришда қатнашади.

I. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ АЪЗОЛАРИ, УЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ ВА БУРЧЛАРИ

1. Жумҳуриятда яшайдиган, ишлайдиган ёки ўқийдиган 14 ёшдан то 28 ёшгача бўлган Ўзбекистон ЛКЁИнинг Ҳаракатномавий ҳужжатини ва Уставини эътироф этадиган, бошланғич комсомол ташкилотининг фаолиятида қатнашадиган, аъзолик бадалларини тўлаб борадиган йигит ва қиз Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бўла олади. Бошланғич комсомол ташкилотининг қарорига биноан Ўзбекистон ЛКЁИга аъзо бўлиш ёши доираси кенгайтирилиши мумкин.

2. Ўзбекистон ЛКЁИнинг барча аъзолари тенг ҳуқуқлидир, Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси:

а) ўзининг фуқаролик манфаатларига комсомол ташкилотлари томонидан сиёсий, ижтимоий ва маънавий жиҳатдан ҳимоя қилиш; ижтимоий фойдали ташаббус ва таклифларни қўллаб-қувватлаш учун комсомол органларига, оммавий ахборот воситаларига мурожаат этиш; шу мақсадда Ўзбекистон ЛКЁИнинг сиёсий, ташкилий ва моддий имкониятларидан фойдаланиш;

б) ташкилот аъзоларига, ҳар қандай йигит-қизга бўлган муносабатда ижтимоий адолат принципини ҳимоя қилиш;

в) комсомол органларига номзод кўрсатиш, сайлаш ва сайланиш;

г) исталган комсомол аъзосини ва Иттифоқ органини муҳокама этиш, танқид қилиш, таклиф киритиш, комсомол ва жамият турмушининг барча масалалари юзасидан ўз нуқтаи назарини ҳимоя қилиш;

д) ҳар қандай масалалар кўрилаётган пайтда ўз бошланғич ташкилотининг сайлаб қўйиладиган органларининг йиғилишларида, мажлисларида шахсан қатнашиш;

е) комсомол органларининг тасарруфида бўлган ахборотларни олиш, исталган комсомол органига саволлар, аризалар ва таклифлар билан мурожаат қилиш, жавоб олиш, комсомолнинг ички назорат ишида қатнашиш;

ж) принциплари ва фаолияти Ўзбекистон ССР Конституциясига зид бўлмаган, Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжати ва Уставини бажаришга тўсқинлик қилмайдиган бошқа ижтимоий ва сиёсий ташкилотлар ҳамда ҳаракатлар ишида қатнашиш;

з) бир ташкилотдан иккинчисига охиргисининг розилиги билан ўтиш ҳуқуқларига эга.

3. Ўзбекистон ЛКЁИ аъзосининг бурчлари Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжати ва Уставидан келиб чиқади.

Ўзбекистон ЛКЁИ аъзосининг бурчлари:

а) Ўзбекистон ЛКЁИ обрў-эътибори тўғрисида ғамхўрлик қилиш, унинг ғояларини ва мақсадларини ёшлар ўртасида тарғиб қилиш;

б) ўз меҳнати билан жамиятга фойда келтириш;

в) ўзининг ва бошқа халқларнинг маданий ва маънавий бойлигини ҳурмат қилиш, жумҳуриятнинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллигини ривожлантиришга шахсий ҳисса қўшиш;

г) халқлар дўстлигини ва бир-бирини тушунишни мустаҳкамлашга кўмаклашиш.

4. Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолигига қабул қилиш бошланғич комсомол ташкилотида якка тартибда ўтказилади. Йиғилишда қатнашаётган комсомол аъзоларининг ярмидан кўпи ёқлаб овоз берган тақдирда қарор қабул қилинган, деб ҳисобланади. Агар яшаш ёки ишлаш жойида комсомол ташкилоти тузилмаган бўлса, тегишли шаҳар, ноҳия комсомол ташкилотининг сайлаб қўйиладиган органи комсомол сафига қабулни ташкил қилади.

Йигит ва қизнинг динга ёки даҳрийликка бўлган муносабати унинг Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бўлишига таъсир қилмайди. Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолари комсомол билети ва нишонига эга бўладилар. Ўзбекистон комсомоли қонунчиликда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтказиладиган ўзининг қўшимча рамзига эга бўлиши мумкин. Комсомол аъзоларининг ҳисобини юритиш тартиби Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси томонидан белгиланади.

5. Ўзбекистон ЛКЁИда аъзолик қуйидаги ҳолларда:

а) комсомол аъзосининг ўз хоҳишига биноан бу масала бошланғич комсомол ташкилотида кўриб чиқилганидан сўнг;

б) Ўзбекистон ЛКЁИга аъзолик муддати чекланган ёшга тўлиши муносабати билан, агар комсомол аъзоси ўша муддатга келиб комсомол органларига сайланмаган, комсомол ишида бўлмаган ва Ўзбекистон ЛКЁИда бўлиш муддатини узайтириш тўғрисида ариза бермаган бўлса тўхтатилади.

6. Комсомол интизомини бузганлиги учун Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоларига нисбатан ўртоқларча танқид, ҳайфсан, Ўзбекистон ЛКЁИ сафидан чиқариш сингари комсомол таъсир чоралари кўрилиши мумкин.

7. Ўзбекистон ЛКЁИ сафидан чиқариш учун комсомол аъзосининг Ўзбекистон ЛКЁИ мақсадини ва Устав талабларини рад этадиган фаолияти ва хулқ-атвори асос бўлади.

Ўзбекистон ЛКЁИдан чиқариш тўғрисидаги масала бошланғич ташкилотда ҳал этилади. Йиғилишда қатнашаётган ЛКЁИ аъзоларининг камида 3/2 қисми уни ёқлаб овоз берган тақдирда қарор қабул қилинган деб ҳисобланади. Ўзбекистон ЛКЁИ сафидан чиқарилган икки ой муддат ичида юқори комсомол органларига, то Ўзбекистон ЛКЁИ съездигача шикоят аризаси бериш ҳуқуқига эга. Шикоят аризаси тушган кундан бошлаб икки ойдан кўп бўлмаган муддат ичида кўриб чиқилади.

8. Комсомол аъзосини сафдан чиқариш фактига бошқача муносабатни шакллантирадиган вазият аниқланса, қайта тиклаш тўғрисидаги масала, қарорнинг қабул қилинган муддатидан қатъи назар, бошланғич комсомол ташкилоти ёки Ўзбекистон ЛКЁИнинг юқори органлари томонидан кўриб чиқилиши зарур.

9. Ўзбекистон ЛКЁИда жамоа тарзидаги аъзоликка йўл қўйилади. Ўзбекистон ЛКЁИнинг Ҳаракатномавий ҳужжатларини тан олувчи, уни амалга оширишда қатнашувчи жамоа ташкилотлари, жамоатлар, қизиқишлар бўйича клублар, ҳаракатлар, корхоналар, йигит-қизлар гуруҳи ва бошқалар жамоа аъзолари бўлиши мумкин.

Ўзбекистон ЛКЁИга қабул қилиш ёзма аризага биноан жамоа аъзолари қайси ташкилот таркибига кираётган бўлсалар, ўша ташкилотнинг сайлаб қўйиладиган органи томонидан амалга оширилади.

Жамоа тарзидаги аъзолик масалалари иккала томон ўртасидаги шартномада белгиланади.

II. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ ИЧКИ ИТТИФОҚ ТУРМУШИНИНГ АСОСЛАРИ

Ўзбекистон ЛКЁИ ички иттифоқ турмуши Иттифоқ ва ҳар бир комсомолнинг манфаатларини уйғунлаштирган демократик асосларда қурилади. Ўз фаолияти воситаларини танлашда комсомол ташкилотларининг кенг кўламда мустақиллиги, улар фаолиятида ҳамжиҳатлик ва мувофиқлаштиришни назарда тутади.

10. Ўзбекистон ЛКЁИда барча ташкилотлар фаолиятида жамоатчилик, қарорларни ишлаб чиқиш ва қабул қилишда ошкоралик, топшириқлар иш ва ташкилот турмушида қатнашиш учун ҳар бир ЛКЁИ аъзоларининг шахсий масъулияти таъминланади.

Ўзбекистон комсомолининг юқори органлари: умумий йиғилиш, конференция ёки съезд ҳисобланади. Агар бунда комсомол ташкилоти аъзоларининг ёки сайланган делегатларнинг ярмидан кўпроғи қатнашса, улар ваколатли ҳисобланади. Қарорлар, уларнинг ишида қатнашаётган Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолари, делегатларнинг кўпчилик овози билан қабул қилинади.

11. Ўзбекистон ЛКЁИда барча комсомол органлари қуйидан юқоригача сайлаб қўйилиши амалга оширилади. Сайловлар ўтказилиш тартиби тегишли комсомол органлари томонидан комсомол ташкилотларининг таклифлари асосида белгиланади. Юқори раҳбар комсомол органлари ўз вазифаларини рўёбга чиқариш учун зарур бўлган органларни (бюро, қўмита, кенгаш ва ҳоказоларни), назорат комиссияларини шакллантирадилар.

Сайлаб қўйиладиган органлар ўз ваколатларини тегишли ташкилотнинг олий органи ўз белгилаб берган ҳуқуқлар доирасида амалга оширадилар. Мазкур ҳудуддаги комсомолларни бирлаштирган ташкилотнинг сайлаб қўйиладиган органи унинг таркибида бўлган ҳамма комсомол ташкилотларининг сайлаб қўйиладиган органларига нисбатан юқори орган ҳисобланади.

Сайлаб қўйиладиган орган мажлиси, агар унинг ишида аъзоларнинг ярмидан кўпи қатнашганда, ҳақиқий ҳисобланади. Қарорлар сайлаб қўйиладиган орган мажлисида қатнашаётган аъзоларнинг кўпчилик овози билан қабул қилинади.

Назорат комиссиялари Ўзбекистон ЛКЁИ съезди томонидан тасдиқланган назорат комиссиялари тўғрисидаги Низом асосида ўз вазифаларини амалга оширадилар.

Ўзбекистон ЛКЁИ барча даражадаги сайлаб қўйиладиган органларнинг таркиби уларнинг ваколат муддатлари тугагунча, белгиланган тартибда йиғилиши ёки қайта сайланиши мумкин. Масала Ўзбекистон ЛКЁИсига кирувчи ташкилотларнинг ёки ташкилот аъзоларининг тўртдан бир қисми талабига кўра ёхуд сайлаб қўйиладиган орган аъзоларининг кўпчилик истеъфоси чиқиш ҳақидаги аризаси асосида кўриб чиқилади.

12. Барча сайлаб қўйиладиган органлар ва уларнинг аъзолари ўз ташкилотлари олдида йиллик ҳисобот беришлари шарт.

13. Ўзбекистон ЛКЁИда эркин мунозара юритишга, барча органлар ва ташкилотларнинг ишида тўла ошкораликка кафолат берилади. Кўпчилик томонидан қабул қилинган қарор ҳамма учун мажбурийдир.

Озчилик: ўз нуқтаи назарларини комсомол йиғилишларида, конференцияларда, съездларда, ижро этувчи ва назорат қилувчи органларнинг мажлисларида, комсомол оммавий ахборот воситаларида ҳимоя қилиш, маърузалар билан чиқиш, тегишли орган томонидан қабул қилинган иш тартибига мувофиқ тарзда протоколларда алоҳида фикрини ёзиб қўйиш; юқори органдан масалани қайта кўриб чиқишни талаб қилиш; Иттифоқ аъзолигидан чиқиб кетишгача бўлган масалани ўзи белгилаш ҳуқуқига эга. Келишмовчиликни бартараф қилиш учун ҳар икки томонда тенг вакиллик асосида келиштирувчи комиссия тузилиши мумкин.

Комсомол ташкилотлари ва комсомол йиғилишлари, пленумлар, конференциялар, съездлар томонидан уларнинг ваколатлари доирасида қабул қилинган қарорларнинг ҳаракатини тўхтатишга ҳақлари йўқ, лекин улар юзасидан юқори ёки ўз ташкилотларига ҳамда бошланғич ташкилотларга мурожаат қилиб, баҳс юритишлари мумкин.

14. Ўзбекистон ЛКЁИда юқори ва сайлаб қўйиладиган, фармойиш берувчи, ижро қилувчи органларнинг ҳуқуқ доиралари чегаралаб қўйилади. Сайлаб қўйиладиган органларнинг вазифалари ва ваколатлари Ўзбекистон ЛКЁИ съезди, тегишли комсомол ташкилотларининг конференциялари ва йиғилишлари қарорлари билан белгиланади.

15. Барча босқичдаги комсомол органлари ўз ваколатлари даврида қабул қилинган қарорларнинг ижросини ва кундалик фаолиятини ташкил этиш учун аппарат тузишлари мумкин. Аппарат ходимларига ҳам меҳнаткашларнинг меҳнати, ижтимоий таъминланиши ва ижтимоий суғурта қилиш тўғрисидаги қонунчилик тааллуқлидир. Унинг тузилиши ,бюджети ва бўлинмалар раҳбарларининг шахсий таркиби тегишли сайлаб қўйиладиган орган томонидан тасдиқланади.

16. Комсомол ташкилотлари амалда бўлган қонунларга мувофиқ тарзда ўз оммавий ахборот воситалари ёки бошқа ташкилотлар билан биргаликда рўзномалар, ойномалар, ахборотномалар, тарғибот, маълумотнома-аҳборот ва реклама материаллари чоп этиш, тегишли таҳририятлар тузиш ҳуқуқига эгадирлар. Оммавий ахборот воситалари раҳбарларини тегишли комсомол органлари тасдиқлайдилар.

III. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИНИНГ ТАШКИЛИЙ ТУЗИЛИШИ

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг негизи бошланғич комсомол ташкилотларидир. Улар ўз фаолиятларини мувофиқлаштириш, бошқа давлат ва жамоат ташкилотлари билан ҳамжиҳатлик қилиш учун Ўзбекистон ЛКЁИни ташкил қилувчи ноҳия, шаҳар, вилоят, Қорақалпоғистон жумҳурият комсомол ташкилотларига (зарур ҳолларда бошқа уюшмаларга) бирлашадилар.

БОШЛАНҒИЧ КОМСОМОЛ ТАШКИЛОТЛАРИ

17. Бошланғич комсомол ташкилотлари камида учта Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бўлган иш, хизмат, ўқиш, истиқомат жойларида комсомолларнинг манфаатлари муштараклиги асосида таъсис йиғилишларида тузилади. Улар тегишли ноҳия, шаҳар комсомол ташкилотларининг сайлаб қўйиладиган органлари томонидан рўйхатга олинадилар.

18. Бошланғич комсомол ташкилотлари ўз шаҳар (ноҳияларга бўлинган), вилоят ташкилотлари ва жумҳурият ташкилотлари таркибига бевосита киришлари ёки ноҳияларaро (шаҳар, вилоят ичида) тузилмаларни ташкил этишлари мумкин. Бундай ҳолларда, уларнинг тутган ўрни ва мақоми ўзлари ва тегишли юқори турган сайлаб қўйиладиган орган томонидан белгиланади.

19. Бошланғич комсомол ташкилотлари ўз олдига қўйган вазифалар ва шароитга қараб, мустақил равишда Ўзбекистон ЛКЁИда аъзолик масалаларини, ўз тузилмалари, йўналишлари ва иш услубларини белгилашни, йиғилишлар даврийлиги ва ўтказиш тартибини, молиявий фаолиятини мустақил ҳал қиладилар, шўро, хўжалик, жамоат ташкилотлари ёки ушбу ҳуқуқни ўз ташкилотининг сайлаб қўйиладиган органига бериши мумкин.

Уларнинг Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатига ва Уставига зид бўлмаган, фақат Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолигидан чиқариш масаласидан ташқари, ҳамма қарорлари юқори комсомол органлари томонидан бекор қилиниши мумкин эмас.

Бошланғич комсомол ташкилотлари Ўзбекистон ЛКЁИнинг Ҳаракатномавий ҳужжати ва Уставини тушунтиради ва турмушга тадбиқ этади, комсомолларни сиёсий ва жамоа ишларида бирлаштиради, уларнинг ҳуқуқларини ва ижтимоий адолатни ҳимоя қилади, Иттифоқ аъзоларини моддий қўллаб-қувватлаш учун ўзаро ёрдам комсомол жамғармаларини тузиши мумкин.

20. Бошланғич комсомол ташкилотларининг умумий йиғилишлари ёки конференциялари тегишли йиғилишлар ва конференциялар томонидан белгиланган муддатга қўмита (бюро, риёсат ва бошқалар) ва (ёки) котиб сайлашади. Бошланғич ташкилотда назорат комиссиялари сайланиши мумкин. Йиғилиш сайлаб қўйилган органнинг қарори ёки мазкур ташкилот аъзоларининг камида 4/1 қисмининг талаби бўйича чақирилиши мумкин.

21. Бошланғич комсомол ташкилотини тарқатиб юбориш тўғрисидаги қарор мазкур ташкилотнинг умумий йиғилиши томонидан шу қарорга аъзоларининг учдан икки қисми қўшилган тақдирдагина қабул қилинади. Бошланғич ташкилот фаолияти амалда тўхтаб қолган ҳолда ёки унинг фаолияти Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатига ва Уставига зид келганда юқори комсомол ташкилоти уни тарқатиш ҳақида қарор қабул қилади. Бу қарор юзасидан эътироз Ўзбекистон ЛКЁИ съездигача билдирилиши мумкин.

ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИНИНГ НОҲИЯ, ШАҲАР, ВИЛОЯТ ТАШКИЛОТЛАРИ

22. Ноҳия, шаҳар, вилоят комсомол ташкилотлари ўз таркибига кирувчи комсомол ташкилотлари фаолиятини мувофиқлаштирадилар ва Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатини, Уставини ва ёшлар сиёсатини амалга оширилишида ҳар жиҳатдан ёрдам кўрсатадилар. Улар Иттифоқ турмушининг барча масалаларини ҳал этишда юқори комсомол органларидаги вакиллари орқали қатнашадилар. Уларнинг Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатига ва Уставига зид бўлмаган, қарорлари юқори комсомол органлари томонидан бекор қилиниши мумкин эмас.

23. Конференциялар — ноҳия, шаҳар, вилоят ташкилотлари учун олий органлар ҳисобланиб, зарур ҳолларда, бироқ 3 йилдан кам бўлмаган муддатда бир маротаба чақирилади. Конференция тегишли орган ташаббусига кўра ёки унинг таркибига кирадиган ташкилотларнинг 4/1 қисми, ёхуд тегишли ташкилот сон таркибининг 4/1 қисмини ўзида бирлаштирган комсомол ташкилотларининг талабига кўра чақирилади.

Конференциялар ўртасидаги даврда ташкилот фаолиятига унинг сайлаб қўйиладиган органи раҳбарлик қилади ва зарур ҳолларда, бироқ камида 6 ойда бир маротаба йиғилади.

ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ ҚОРАҚАЛПОҒИСТОН ЖУМҲУРИЯТ ТАШКИЛОТИ

24. Қорақалпоғистон жумҳурият комсомол ташкилоти Ўзбекистон ЛКЁИга ихтиёрийлик ва тенг ҳуқуқлилик асосида киради ҳамда Ўзбекистон ЛКЁИ марказий сайлаб қўйиладиган органларидаги кафолатланган вакиллари орқали умумкомсомол масалаларини ҳал этишда қатнашади.

Ўзбекистон ЛКЁИ Қорақалпоғистон жумҳурият ташкилоти Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжати ва Уставига зид бўлмаган ўзининг ҳаракатномаси ва норматив ҳужжатларига эга бўлиши мумкин.

Ички иттифоқ фаолиятининг барча нормалари, Ўзбекистон ЛКЁИ Уставида белгилаб берилган нормалар бундан истисно, Қорақалпоғистон жумҳурият комсомол ташкилотининг ҳуқуқ доирасига киради.

ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИНИНГ ИЖТИМОИЙ АҲАМИЯТГА МОЛИК МАНФААТЛАР БИРЛИГИ АСОСИДА ТУЗИЛГАН БИРЛАШМАЛАРИ ВА АССОЦИАЦИЯЛАРИ

25. Ўзбекистон ЛКЁИ бошланғич ташкилотлари ижтимоий ҳаракатномаларини, шунингдек, ёшларнинг бошқа ижтимоий аҳамиятга молик манфаатларини рўёбга чиқариш, ёшларнинг тоифалари бўйича Ўзбекистон ЛКЁИнинг Ўзбекистон бирлашмалари ва ассоциацияларига (мактаб ўқувчилари, талабалар ва бошқалар) бирлашишлари мумкин.

Жумҳурият бирлашмалари ва ассоциациялари Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатига зид бўлмаган ўз ҳаракатномаларига эга бўлишлари, умумкомсомол масалаларини ҳал этишда сайлаб қўйиладиган органлари вакиллари орқали иштирок этишлари мумкин. Ички иттифоқ нормаларини белгилашда улар Ўзбекистон ЛКЁИ Уставига амал қиладилар. Жумҳурият бирлашмалари ва ассоциациялари ўзларининг қўшимча рамзий белгиларига эга бўлишлари мумкин. Улар Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси Бюроси томонидан рўйхатга олинадилар.

Бирлашмага ёки ассоциацияга, унга кирувчи бошланғич комсомол ташкилотлари аъзоларининг сон миқдори Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоларининг камида 1 фоизини ташкил этган ва улар, вилоят комсомол ташкилотларининг ярмидан кўпининг вакиллиги таъминланган тақдирда жумҳурият мақоми берилади. Бошқа ҳолларда уларнинг мақоми ва тузилмалар таркибидаги ўрни тегишли вилоят, шаҳар, ноҳия ташкилотлари сайлаб қўйиладиган органлари томонидан белгиланади.

IV. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИНИНГ МАРКАЗИЙ ОРГАНЛАРИ

26. Ўзбекистон ЛКЁИ юқори органи съезд ҳисобланади. Ўзбекистон ЛКЁИнинг навбатдаги съездлари уч йилда бир маротаба чақирилади. Съезд чақирилиши тўғрисидаги қарорни Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми қабул қилади.

Навбатдан ташқари съездлар Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми ташаббуси билан, шунингдек жумҳурият комсомол аъзоларининг 4/1 қисмини бирлаштирган комсомол ташкилотларининг талабига кўра, ёхуд камида 4/1 қисм вилоят комсомол ташкилотларининг талабига кўра чақирилади.

Съездни чақириш тўғрисидаги қарор, кун тартиби, вакиллик миқдори ва делегатларни сайлаш тартиби съезддан камида уч ой олдин эълон қилинади.

27. Ўзбекистон ЛКЁИ съезди комсомол турмуши ва фаолиятига дахлдор бўлган барча масалаларни истисносиз ҳал қилади. Ўзбекистон ЛКЁИ съездининг мутлоқ ҳуқуқ доирасига қуйидагилар киради:

а) Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси ва Марказий Назорат Комиссияси ҳисоботлари юзасидан қарор қабул қилиш;

б) Ўзбекистон ЛКЁИнинг умумсиёсий йўлини ва навбатдаги вазифаларини белгилаб бериш;

в) Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжатини ва Уставини қабул қилиш ва ўзгартириш;

г) Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг вазифалари ва ваколатларини белгилаш, назорат комиссиялари тўғрисидаги Низомни қабул қилиш;

д) комсомол ташкилотлари томонидан белгилаб қўйилган тартибда сайланган съезд делегатларининг, Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси ва Марказий Назорат Комиссияси аъзоларининг ваколатларини тасдиқлаш;

е) референдум ўтказиш асосида Ўзбекистон ЛКЁИ номини ўзгартириш, фаолият кўрсатишини тўхтатиш тўғрисида қарор қабул қилиш.

28. Съезд қатнашаётган делегатларнинг кўпчилик овоз билан Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг биринчи котибини ва Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Назорат Комиссияси раисини сайлайди. Марказий Назорат Комиссияси таркибига Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси аъзолари сайланиши мумкин эмас.

29. Ўзбекистон ЛКЁИ съезди Марказий Қўмита пленуми қарорига кўра ёки Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоларининг 4/1 қисмини бирлаштирган ташкилотлар ташаббуси билан комсомол фаолиятида вужудга келган энг муҳим сиёсий ва ички иттифоқ, шу жумладан, Ўзбекистон ЛКЁИ съезди қарор қабул қила олмаган муаммоларини ҳал қилиш учун жумҳурият комсомол референдуми ўтказилиши мумкин. Референдум қарорлари, унда қатнашган Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоларининг ярмидан кўпроғи ёқлаб овоз бергандагина қабул қилинган, деб ҳисобланади. Референдумни ўтказиш тартибини Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми белгилайди.

30. Съездлар ўртасидаги даврда комсомол ишига съезд томонидан белгилаб берилган ваколатлар доирасида Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси раҳбарлик қилади.

Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси:

а) пленумлар ўртасидаги даврда комсомол ишини ташкил қилиш учун Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси котиблари, Бюросини шакллантиради ва уларнинг вазифаларини аниқлайди ва ваколатлар беради. Бюро таркибига Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг биринчи котиби, Ўзбекистон ЛКЁИ Қорақалпоғистон жумҳурият қўмитасининг биринчи котиби, В. И. Ленин номидаги Ўзбекистон кашшофлар ташкилоти жумҳурият Кенгаши раиси ҳамда барча вилоят комсомол ташкилотларининг вакиллари киради;

б) зарур ҳолларда Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг биринчи котибини ва Бюро аъзоларини, Марказий Қўмита котибларини муддатидан олдин қайта сайлайди, янгидан вакил қилинган Марказий Қўмита аъзоларининг ваколатини тасдиқлайди. Марказий Қўмита аъзоларининг 3/2 қисми қарори билан комсомол ташкилотларига Марказий Қўмита аъзолари таркибидан ўз вакилларини чақириб олиш (бироқ 4/1 қисмидан кўп бўлмаган) алмаштириш ҳақида мурожаат қилади;

в) Марказий Қўмита фаолиятини мувофиқлаштириш ва назорат қилиш, аппарат ишини йўналтириш учун ўз аъзолари таркибидан доимий ва муваққат комиссиялар, ишчи гуруҳлари ва бошқа органлар тузади; Марказий Қўмита аъзоларига топшириқларни белгилаб беради; амалга оширилган ишлар тўғрисида уларнинг ҳисоботларини эшитади;

г) Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси тузилмасини, аппаратини, штатини, бюджетини ва унинг ижроси тўғрисидаги ҳисоботни тасдиқлайди;

д) комсомолларни ҳисобга олиш тартибларини белгилайди марказий комсомол органларига сайловлар ўтказиш учун тавсия қилинган тартибларни кўриб чиқади;

е) БЛКЁИ Марказий Қўмитасида, Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши ва ҳукуматида, Ўзбекистон Компартиясида, ижтимоий-сиёсий ташкилотлар ва ҳаракатларнинг раҳбар органларида Иттифоқ номидан иш тутади.

31. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси Бюросининг қарори билан Марказий Қўмита пленумлари камида ҳар олти ойда бир маротаба чақирилади. Одатда пленумни чақириш ва унинг кун тартиблари пленумдан камида бир ой олдин эълон қилинади. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми Ўзбекистон ЛКЁИнинг 4/1 қисмини бирлаштирган комсомол ташкилотлари сайлаб қўйиладиган органларининг талабига кўра ёки жумҳурият ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг 4/1 қисм аъзоларининг таклифи билан чақирилиши мумкин. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми унга сайланган аъзоларининг ярмидан кўпроғи қатнашганда ваколатли ҳисобланади.

32. Марказий Назорат Комиссияси съезд қарорларининг бажарилишини, Ўзбекистон ЛКЁИ Устави талабларига риоя этилишини, ишларнинг белгиланган тартибда ўтишини, Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси бюджетининг ижроси, шунингдек, Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси корхоналари ва муассасалари молиявий-хўжалик фаолияти тўғрилигини ҳамда Ўзбекистон ЛКЁИ назорат комиссиялари тўғрисидаги Низомга мувофиқ бошқа масалаларни назорат қилади.

V. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ ВА В. И. ЛЕНИН НОМИДАГИ ЖУМҲУРИЯТ КАШШОФЛАР ТАШКИЛОТИ, БОШҚА БОЛАЛАР ТАШКИЛОТЛАРИ

33. Комсомол В. И. Ленин номидаги жумҳурият кашшофлар ташкилоти ва бошқа болалар ташкилотлари билан болаларни ва ўсмирларни ижтимоий ривожлантириш ва ўз сафларини тўлдириб бориш манфаатлари йўлида ҳамкорлик қилади, уни моддий-молиявий ва илмий-методик томондан қўллаб-қувватлайди. Ходимларни тайёрлашда кўмаклашади. Кашшофлар ташкилотининг комсомол сайлаб қўйиладиган органларида вакиллигига кафолат берилади. Кашшофлар ташкилотида ишлаётган Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолари сайлаб қўйиладиган комсомол органлари таркибига, тегишли комсомол қўмиталари томонидан белгилаб қўйиладиган ўринлар бўйича ташкилотлар кенгашлари томонидан делегатлар юборадилар.

VI. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ ВА ЎЗБЕКИСТОН КОМФИРҚАСИ, БОШҚА ЖАМОАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ВА УЮШМАЛАР

34. Ўзбекистон комсомоли ва Ўзбекистон Компартияси ташкилотларининг ҳамжиҳатлиги тенг ғоявий муштараклик ва сиёсий иттифоқ, мустақиллик, ўзаро ишонч, ҳурмат, қўллаб-қувватлаш асосига қурилади.

Ўзбекистон ЛКЁИ ўз Ҳаракатномавий ҳужжатини амалга ошириш учун Ўзбекистон ССР Конституциясига фаолияти ва мақсадлари зид бўлмаган бошқа ҳаракатлар ва уюшмалар билан ҳамкорлик қилади.

Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бўлиш билан бир пайтда Комфирқа, бошқа демократик фирқалар, жамоат ташкилотлари ва уюшмалар аъзоси бўлган комсомол ходимлари, комсомол сайлаб қўйиладиган органлар аъзолари комсомолдаги ўз фаолиятида Ўзбекистон ЛКЁИнинг Ҳаракатномавий ҳужжатига ва Уставига асосан иш юритадилар.

VII. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИНИНГ МУЛКИ ВА БЮДЖЕТИ

35. Ўзбекистон ЛКЁИ ўз фаолиятини моддий таъминлаш учун бинолар, иншоотлар, уй-жой жамғармаси, асбоб-ускуналар, жиҳозлар, маданий-маърифий ва соғломлаштиришга мўлжалланган буюмлар, пул маблағлари, акциялар, бошқа қимматга эга бўлган қоғозлар ва бошқа мулкка эга бўлиши мумкин.

Бошланғич ташкилотлар (ёки уларнинг сайлаб қўйиладиган органлари), ноҳия, шаҳар, вилоят Қорақалпоғистон жумҳурият комсомол ташкилотлари ўзларининг сайлаб қўйиладиган органлари ва Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси тимсолида ҳуқуқий шахс деб ҳисобланадилар ҳамда уларга хўжалик юритишга, қуйи ва юқори органлар ажратган мулк ва маблағдан ташқари, уларнинг даражасида шаклланадиган Ўзбекистон ЛКЁИ мулкининг ўша қисмига эгалик қиладилар. Мабодо, Ўзбекистон ЛКЁИ таркибидан ташкилот ажралиб чиқиш ҳолати юз берса, мулк тўғрисидаги масалани ўзининг юқори сайлаб қўйиладиган органлари билан ҳал этади. Комсомол ташкилоти тугатиладиган тақдирда, мазкур ташкилотнинг олий органи (съезд, конференция ёки умумий йиғилиш) ва юқори орган Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномавий ҳужжати ва Устави томонидан назарда тутилган мақсадларни амалга оширувчи ва ҳуқуқий шахс бўлган мулк соҳибини белгилайди.

36. Комсомол ташкилотлари қонунларга мувофиқ тарзда корхоналар, ёшлар нашрларининг таҳририятлари, муассасалар, хўжалик ташкилотлари ташкил этишлари, мулкка эга бўлишлари, ташқи иқтисодий фаолият кўрсатишлари мумкин. Комсомол ташкилотларининг иқтисодий-хўжалик фаолияти аниқ ижтимоий ҳаракатномаларни, ёшлар ғояларини ва ташаббусларини рўёбга чиқариш, комсомолнинг моддий ва молиявий базасини мустаҳкамлаш ҳамда хайрия мақсадларида амалга оширилади.

37. Ўзбекистон ЛКЁИнинг пул маблағлари аъзолик бадаллари, ихтиёрий бадаллар ва хайриялардан, ишлаб чиқариш-хўжалик фаолияти тушумларидан, қонунчилик томонидан тақиқланмаган бошқа тушумлардан, шунингдек, Ўзбекистон ЛКЁИ фойдаланишига қаратилган марказлаштирилган маблағлардан тушади.

Ўзбекистон ЛКЁИ бюджети қуйидан юқорига қараб шаклланади.

Барча комсомол органлари ва назорат комиссиялари ҳар йили комсомолларни комсомол бюджетининг аҳволи, унинг тузилмаси ва маблағларни сарфлаш тўғрисида хабардор қилиб борадилар.

Ўзбекистон ССР қонунларида кўзда тутилган тарзда комсомол қўмиталари ўз мулки ва маблағлари учун масъулдирлар.

38. Ойлик аъзолик бадаллари қуйидаги миқдорда белгиланади:

— ойига 100 сўмгача даромад оладиганлар — 0,5 фоиз;

— ойига 101 сўмдан 150 сўмгача даромад оладиганлар — 1,0 фоиз;

— ойига 150 сўмдан кўп даромад оладиганлар — 1,5 фоиз тўлайдилар.

Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси ўзининг бошланғич ташкилоти эҳтиёжи учун мазкур Уставда назарда тутилганидан кам бўлмаган бошқа миқдорларда аъзолик бадалларини тўлаши мумкин.

БЛКЁИ аъзолари — нафақа олмайдиган ўқувчилар ва талабалар фақат улар томонидан ишлаб топилган маблағлар ҳисобидан аъзолик бадалларини тўлайдилар.

Ҳомиладорлик ёки фарзанд парвариши даврида даромади йўқ бўлган, шунингдек, ижтимоий суғурта жамғармасидан нафақа олмайдиган БЛКЁИ аъзолари бошланғич комсомол ташкилотининг қарори бўйича аъзолик бадалларини тўлашдан озод этилишлари мумкин.

Бир пайтнинг ўзида Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бўлган КПСС аъзолари комсомол бадалларини тўлашдан озод қилинадилар.

Жамоа аъзолари учун аъзолик бадалларининг ҳажми икки томонлама шартномада белгилаб берилади.

VIII. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ — БЛКЁИ ФЕДЕРАЦИЯСИ СУБЪЕКТИ

39. Ўзбекистон комсомоли БЛКЁИга федерация субъекти сифатида киради. Ўзбекистон ЛКЁИ Уставининг БЛКЁИ Уставидан фарқ қилувчи қоидалари жумҳурият комсомоллари учун асосийдир. Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоси бир пайтнинг ўзида БЛКЁИ аъзоси ҳисобланади.

Комсомол аъзоси, БЛКЁИ федерациясининг бошқа субъекти аъзоси, Ўзбекистон ЛКЁИга ўтаётганда мазкур Уставда мустаҳкамлаб қўйилган қоидалар унга ҳам тааллуқли бўлади.

СССР Қуролли Кучларида, СССР Давлат хавфсизлиги қўмитаси Сарҳад қўшинларида, СССР Ички ишлар вазирлиги қўшинларида хизматни ўтаётган Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолари БЛКЁИ Уставига, шунингдек, тегишли федерация субъектларининг норматив ҳужжатларига амал қиладилар.

Ўзбекистон ЛКЁИ БЛКЁИнинг федерацияси субъекти сифатида БЛКЁИ олий ва марказий сайлаб қўйиладиган органларида кафолатли вакиллиги орқали умумкомсомол масалаларини ҳал этишда қатнашади. Ўзбекистон ЛКЁИ ўз ҳаракатномавий мақсадларини бажариш учун БЛКЁИ федерациясининг бошқа субъектлари билан халқаро фаолиятни амалга оширишда мустақил шартномавий ҳамжиҳатликда бўлади.

40. Жумҳурият ҳудудида вақтинча ёки доимий жойлашган БЛКЁИ бошқа федерация субъектлари ташкилотларининг аъзолари Ўзбекистон ЛКЁИнинг барча босқичдаги сайлаб қўйиладиган органлари таркибига сайланишлари мумкин. Уларни сайлаш тартибларини сайлаб қўйиладиган тегишли комсомол органи белгилайди.

41. Ўзбекистон ЛКЁИ сиёсий ва ташкилий жиҳатдан ўз тақдирини ўзи белгилаш ҳуқуқига эга. Ўзбекистон ЛКЁИнинг БЛКЁИ таркибидан ажралиб чиқиш масаласи референдумга олиб чиқилади.

42. Ўзбекистон ЛКЁИ Устави мазкур боби Ўзбекистон ЛКЁИ съезди ёки Марказий Қўмита пленуми қарори билан қуйидаги ҳолларда ўз кучини йўқотади ёки бошқа тарзда изоҳ қилиниши мумкин:

а) Ўзбекистон ЛКЁИнинг белгиланган тартибда БЛКЁИ таркибидан чиқиши;

б) БЛКЁИнинг ташкилий тузилиши принципларини ўзгариши ё БЛКЁИ съезди БЛКЁИ Марказий Қўмитаси пленуми, Ўзбекистон ЛКЁИнинг ўз ваколатларини федерация субъекти сифатида амалга оширишга йўл қўймайдиган ўзгаришларни қабул қилиши.

* * *

Съездлар, пленумлар орасидаги даврда Ўзбекистон ЛКЁИ Устави қоидаларини тушунтириш ҳуқуқи комсомол Марказий Қўмитасига юклатилади. Баҳсли ҳолларда Устав нормаларини қўллаш тартиблари Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси ва Марказий Назорат Комиссиясининг биргаликдаги қарори билан белгилаб берилади. Ўзбекистон ЛКЁИ қароргоҳи — Тошкент шаҳрида жойлашган.

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг «Комсомол Ўзбекистоннинг мустақиллиги ва равнақи учун» ҲАРАКАТНОМАСИ

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг Ҳаракатномаси жамиятимиздаги ёшларнинг ўткир муаммоларини ҳал қилиш, инсонпарвар, демократик социализм қуриш йўлларини излашни таърифлаб беради.

НИМАГА ИНТИЛАМИЗ

Ўзбекистон ЛКЁИнинг бош мақсади — йигит-қизларнинг эркин камол топиши, уларнинг ижодий имкониятларини тўла намоён этишларини таъминловчи жамият барпо этиш, иттифоқимиз аъзолари ва унга хайрихоҳларнинг фуқаролик, сиёсий, ижтимоий ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш ҳамда амалга ошириш учун кучларни бирлаштиришдан иборат. Иттифоқ ёш фуқароларга сиёсий маданиятни эгаллашга, умумхалқ муросасига ва миллатлараро тотувликка эришишга ёрдам беради, умумбашарий қадриятларни, миллий ва байналмилал манфаатларни ҳимоя қилади.

ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ:

— Ўзбекистон Шўро Социалистик Жумҳурияти мустақил, демократик, юксак ривожланган бўлиши учун курашади;
— ёшларнинг муаммоларини ҳал этиш учун Ўзбекистон Коммунистик фирқаси, демократик ижтимоий бирлашмалар билан ҳамжиҳатлик қилади ва сиёсий ечимлар ишлаб чиқади;
— ёш фуқароларга виждонан қилган меҳнатлари билан ўзлари ва ўз оилалари учун моддий ҳамда маънавий шарт-шароитлар яратиш имкониятини берадиган бозор иқтисодиёти йўли учун курашади;

— мустақил ва яхлит ёшлар сиёсатини ўтказиш ташаббускори бўлади, шундан келиб чиқиб, фаолияти Ўзбекистон Шўро Социалистик Жумҳурияти Конституциясига зид бўлмаган ёшлар ташкилотларининг блокини ташкил этади;

— социалистик ғояга, догматизмдан холи ва жаҳон тарихи, жумҳуриятимиз равнақи тажрибасининг кенг кўламли таҳлилига асосланган ижтимоий тараққиёт тушунчасини ўзлаштириб олишда ўз аъзоларига кўмак беришга интилади;

— ўз оммавий ахборот воситалари орқали аъзоларига ва ёшларга жумҳурият ҳамда мамлакатдаги, хорижий эллардаги тенгқурлари қандай яшаётгани ҳақида ахборот беради;

— Ўзбекистон ЛКЁИнинг келажаги — бу инсонпарвар, демократик социализм қуриш йўлида бирлашган, бир-бирига ва барча ёшларга ёрдам беришга тайёр бўлган эътиқодли ўртоқларнинг кўнгилли иттифоқидир. Бу — Ўзбекистонимизни севувчи йигит-қизларнинг, турли хил халқлар фарзандларининг биродарлигидир.

БИЗНИНГ ҲАРАКАТЛАРИМИЗ:
I. ТУРМУШНИНГ МУНОСИБ ШАРТ-ШАРОИТЛАРИНИ ЯРАТИШ УЧУН

Ўзбекистон комсомоли жумҳурият давлат раҳбариятининг қуйидаги тадбирларни амалга оширишига эришади:

Ўзбекистон ССРнинг «Ўзбекистон ССРда давлатнинг ёшлар сиёсати тўғрисида»ги Қонунини қабул қилишни, меҳнат қилиш имкониятидан маҳрум бўлган йигит-қизлар манфаатларини, уларнинг меҳнат қилиш конституцион ҳуқуқларини қўллаб-қувватлашни таъминлаш. Йигит-қизлар мактабни, ҳунар-техника билим юртини, олий ва ўрта махсус ўқув юртини тамомлаганидан кейин, шунингдек, захирага бўшатилган ёш аскарларни дастлабки иш ўрни билан давлат томонидан таъминлашни кафолатлаш.

Болалар, ўсмирлар, ёшларни оила хўжаликларида, ширкатларда, корхоналарда эксплуатация қилишдан ҳуқуқий ва иқтисодий ҳимоя қилишни таъминлаш; давлат кўмаги бериш йўли билан ёшларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш.

Жумҳуриятнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожлантириш режаларида ҳамда жойлардаги тегишли режаларда «Ёшларнинг ижтимоий муаммоларини ҳал этиш» бўлимини назарда тутиш ва унинг бажарилиши учун молиявий-моддий ресурслар ажратиш.

Ёшлар корхоналарида, қишлоқ хўжалик пудрат жамоаларидаги ишчи ўринларини кенгайтириш, халқ ҳунармандчилиги, косибчилиги бўйича ёшлар устахоналари ташкил этиш ва ҳунармандлар тайёрлаш юзасидан комсомолнинг сайёҳ-харакатларини, шунингдек, йигит-қизларнинг якка тартибда меҳнат фаолиятини қўллаб-қувватлаш.

Ёшларнинг ҳаракатномалари ва лойиҳаларига пул ва моддий маблағлар йўналтирадиган, ёшлар учун маҳсулотлар ишлаб чиқарадиган, хизмат кўрсатадиган ва ишчи ўринлари ташкил этадиган корхоналар ҳамда ташкилотларни иқтисодий қўллаб-қувватлаш, Ёшлар омилкорлигини имтиёзли қарзлар ва солиқлар миқдори орқали камайтириш орқали қўллаб-қувватлаш.

Экологик ҳалокат минтақаларида ва аввало — Қорақалпоғистон Мухтор Шўро Социалистик Жумҳуриятида, Хоразм ва Бухоро вилоятларида болаларнинг, ўсмирларнинг, ёшларнинг саломатлигини муҳофаза қилиш учун жаҳон жамоатчилигининг имкониятларини жалб этиш билан махсус давлат ҳаракатномасини қабул қилиш; Оролнинг муаммосини ҳал этишга халқаро ҳамжамиятни жалб қилиш.

II. КОМСОМОЛ-ЁШЛАР УЧУН ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ

1991—93 йилларда шаҳарларда ва қишлоқ ноҳияларида ёшлар махсус хизматини ташкил этади. У комсомолнинг, халқ депутатлари Шўроларининг ҳокимияти ҳамда ресурслари кўмагида барча ёшлар ташкилотларининг ташаббусини бирлаштирадиган, меҳнат жамоаларини, ширкатларни, маҳалла қўмиталарини, жамоатчиликни, диний ташкилотларни рағбатлантиради.

Халқ депутатлари Шўролари ҳузурида ёшлар жамғармалари ташкил этиш учун халқ депутатлари маҳаллий Шўролари ўз бюджетига тушадиган фойдадан олинадиган солиқлар барча тушумларининг бир фоизидан кам бўлмаган миқдори ажратилиши тўғрисида қарор қабул қилишларига эришади.

Ишсизларни, кам даромадли, кўп болали иттифоқ аъзоларини, айниқса хотин-қиз ва ёшларни қўллаб-қувватлаш жамғармаларини таъсис этиш учун маблағлар излаб топишни комсомол ташкилотларининг бурчи, деб ҳисоблайди.

Ёшлар уй-жой комплексларини ташкил этиш, йигит-қизлар учун якка тартибда уйлар ва хонадонлар қурилишини ёшлар кучи билан барпо этиш ҳаракатини бундан буён ҳам фаол қўллаб-қувватлайди ва уларга молиявий ёрдам берилишига эришади.

Ёшларнинг эҳтиёжларини қондириш учун йирик комсомол корхоналарини, биринчи навбатда «Спутник» халқаро ёшлар сайру саёҳат бюросини, «Ёшлар уйи»ни, «Ёш гвардия» нашриётини ва матбаа комбинатини мулкчиликнинг илғор шаклларига ўтказади.

Юртдошларимизнинг ҳарбий хизматни ўташ чоғида инсонийлик, фуқаролик ва миллий ғурури шак-шубҳасиз ҳурмат қилиниши учун курашади, уларга моддий ва маънавий ёрдам кўрсатади. Шу мақсадда байналмилал аскарлар ва захирадаги жангчиларнинг Кенгашларини қўллаб-қувватлайди.

Собиқ байналмилал аскарлар, ёш ногиронлар касб-корга эга бўлишларига кўмаклашади.

Турли қатламдаги ёшларнинг аниқ муаммоларини ҳал этишга ҳаракат қилади ва қуйидагиларга эришади:

ИШЧИ ЁШЛАР УЧУН:

— ёш ишчиларнинг малакасини ошириш мақсадида уларни доимий аттестациядан ўтказиш, меҳнат ва турмуш шарт-шароитларини яхшилаш;
— янги техника, асбоб-ускуналар, уй-жойлар, йўлланмалар тақсимланишни, халқ истеъмоли моллари билан таъминланиши пайтида ёш ишчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш;
— корхоналарнинг ишлаб чиқариш бўлинмаларини ижарага олган ёш ишчилар ва мутахассисларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш;
— ишчи ётоқхоналарини жиҳозлашда, ёшлар учун қўлбола спорт иншоотларини барпо этишда қатнашиш.

ҚИШЛОҚ ЁШЛАРИ УЧУН:

— уй-жой қуриш учун ер, қурилиш материаллари ва қарзлар олишга ёрдам бериш;
— ижара бригадалари ва звенолари ташкил этиш учун ижарага ер ажратиб беришга, шунингдек, ёш оилаларга томорқа учун ер ажратиб беришга эришиш;
— қишлоқларни ободонлаштириш билан амалий шуғулланиш;
— қишлоқда миллий спорт турларини қайта тиклаш;
— ёш ҳамқишлоқларнинг мамлакат ва хорижий эллар бўйлаб мунтазам саёҳат сафарларида бўлишини таъминлаш.

ЎҚУВЧИ ЁШЛАР ВА ТАЛАБАЛАР УЧУН:

— иқтисодий фаолиятни, ишбилармонлар тайёрлаш юзасидан минтақалар ва халқаро мактаблар билан ҳамкорликни ривожлантириш, ўқувчилар ва талабаларда омилкорлик ташаббусларини қўллаб-қувватлашда ўқувчилар ҳамда талабалар комсомол ташкилотларига кўмаклашиш;
— талабалар шаҳарчаларини ободонлаштиришни ва талабалар ётоқхоналарини таъмирлашни ривожлантиришда қатнашиш, уларнинг ҳузурида ёшлар корхоналарини ташкил этишга маблағ ажратиш;
— талаба ёшларни мувофиқлаштириш ва ахборот билан таъминлаш юзасидан ижтимоий тузилма ташкил этиш борасидаги талабаларнинг хатти-ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш;
— халқ таълимини ривожлантиришга кўмаклашиш, жумҳуриятдаги ночор мактабларни таъмирлашда ва тиклашда қатнашиш, болалар уйларига ва интернат мактабларга оталиқ қилиш;
— истеъдодли ўқувчилар ва талабаларга буюк шахсларнинг номлари билан аталадиган оширилган нафақалар белгилаш; нафақалар миқдори яшаш минимумидан кам бўлмаслигига эришиш;
— ғоят муҳтож бўлган ўқувчиларга ва талабаларга моддий ёрдам кўрсатиш, улар учун имтиёзли овқатланишни жорий қилишга эришиш.

ЁШ ЗИЁЛИЛАР УЧУН:

— ёш олимлар ва мутахассисларнинг илмий-тадқиқотларини, кашфиётларининг натижаларини жорий қилишга, ёш муаллифларнинг илмий асарларини, бадиий асарларини нашр қилишга, шу жумладан, ўз матбаа имкониятларидан фойдаланиб, кўмаклашиш;
— ёш ижодий ва илмий зиёлиларни рағбатлантириш учун уюшма мукофотларидан ва Усмон Носир номидаги мукофотлардан фойдаланиш;
— «Спутник» халқаро Ёшлар сайру саёҳат бюроси йўналиши бўйича саёҳат сафарларига имтиёзли йўлланмалар, шунингдек, мамлакат ва хориждаги илмий ҳамда ижодий марказларга маълум мақсад кўзда тутилган сафар учун йўлланмалар бериб бориш;

— ёш ижодий ходимлар учун қўллаб-қувватлаш жамғармаси ташкил этилиб, унинг фаолиятини таъминлашга ижодий уюшмалар жалб этилади;
— ёш ижодкор ходимларнинг ётоқхона-уйи қурилади;
— Ўзбекистон ойнаи жаҳонида ва радиосида махсус ёшлар каналлари ёки студиялари, Ўзбекистон ЛКЁИ органлари — янги ойномалар ва альманахлар таъсис этиш.

III. МАЪНАВИЙ ВА МИЛЛИЙ ТИКЛАНИШ УЧУН ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ:

Буюк мутафаккир ва инсонпарвар, ўзбек адабий тилининг асосчиси Алишер Навоийнинг 550 йиллиги ва бошқа буюк миллий маданият арбобларининг умумхалқ байрамига комсомол ва ёшларни кенг жалб қилади.

Ёш истеъдодларни излаб топиш ва уларни қўллаб-қувватлаш давлат ҳаракатномасини ишлаб чиқиш ҳамда амалга оширишда, шу мақсадда тузилган Улуғбек номидаги ижтимоий-давлат жамғармасининг ривожланишига самарали улуш қўшиш учун интилади. Жумҳуриятнинг юксак тафаккур имкониятини яратишга хайрихоҳ бўлган, фан, техника, сиёсат соҳаларининг ёш пешқадамлари тезроқ етишиб чиқиши учун шарт-шароит яратишга хизмат қилувчи барча кишилар билан ҳамкорлик қилади. Истеъдодли жумҳурият ёшларининг мамлакат ва хорижий эллардаги етакчи илмий-техник марказларда таҳсил олишини ҳар жиҳатдан қўллаб- қувватлайди. Ўзбек халқининг тили, маданияти ва анъаналари, жумҳуриятдаги бошқа миллий маданиятларнинг тикланиши ҳамда равнақ топиши учун ғамхўрлик кўрсатади. Ёшлар жаҳон маданияти ютуқларини эгаллашлари тарафдори. Ўзбекистон халқларининг тарихи ва маданиятини ўрганиш, тарихий ёдгорликларни муҳофаза қилиш юзасидан ёшлар бирлашмалари, шунингдек, ҳаваскор адабиётчилар, ўзбек маданияти дўстлари клубларининг, эски ўзбек имлоси тўгараклари таъсис этилишини ва уларнинг фаолиятини, сиёсий, маънавий ва моддий жиҳатдан қўллаб-қувватлайди. Жумҳуриятдан ноқонуний тарзда олиб чиқиб кетилган Ўзбекистоннинг тарихий ва маданий бойликларини қайтаришга эришади. Шаҳарларда ва ноҳияларда спортнинг миллий турлари бўйича ёшлар спартакиадалари ўтказишни таклиф этади.

Янгиланаётган Шўро Иттифоқининг барча жумҳуриятлари комсомол ва ёшларига дўстлик қўлларини чўзади. Комсомол ташкилотларини Ўрта Осиё ва Қозоғистон халқларининг қардошларча ҳамкорлигининг очилаётган янги имкониятларига қўшилишга чақиради.

Ўзбекистон комсомоли Ўзбекистон ССР Ёшлар ташкилотлари қўмитаси билан ҳамкорликда ўзбек ёшларининг Жаҳон фестивалини ўтказишга тайёр; давлат томонидан ёш ватандошларимиз билан алоқаларини яхши йўлга қўйишга ҳар жиҳатдан кўмак берилиши зарур деб ҳисоблайди.

IV. ЁШЛАР — ХАЛҚ ҲОКИМИЯТИНИНГ ФАОЛ КУЧИ
ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ:

Комсомолларни жумҳурият, вилоят, шаҳар, ноҳия, қишлоқ, посёлкани бошқариш ишларига жалб қилади. Шу мақсадда мавжуд комсомол оммавий ахборот воситаларидан фойдаланади ва янгиларини ташкил этади, ҳокимият органларига ёшларнинг наказларини, таклифларини тайёрлайди.

Ёш фуқаролар давлат ҳокимиятининг барча органларида кенг ваколатга эга бўлишлари зарур, деб ҳисоблайди. Сайловларда Ўзбекистон Компартияси ташкилотлари, барча демократик ижтимоий кучлар билан тенг ҳуқуқли сиёсий иттифоқ тузишга тайёр.

Барча даражадаги Шўроларнинг халқ депутатларини — комсомоллар, иттифоқ аъзоси бўлмаган ёшларни, шунингдек, давлат ҳокимияти органларида ёш фуқароларнинг ҳуқуқлари ва манфаатларини ким амалда ҳимоя қилса, ўшаларни қўллаб-қувватлайди. Халқ депутатлари Шўроларида, меҳнат жамоалари кенгашларида ва касаба уюшмаларида комсомол-ёшлар фракциялари тузишга кўмаклашади; Ўзбекистон ССР Олий Кенгаши ва Қорақалпоғистон Мухтор Шўро Социалистик Жумҳурияти Олий Кенгашининг ёшлар ишлари бўйича қўмитаси, маҳаллий Шўролардаги айнан шундай комиссиялар билан ҳамкорлик қилади.

Давлат ҳокимияти ва жамоат ўз-ўзини бошқарув органларида ёшлар манфаатини ҳимоя қилишга қодир бўлган номзодларини тайёрлашда ва уларни сайловларда кўрсатишга кўмаклашади. Ёш депутатлар фаолиятини ахборот, илмий, тарғибот ва ташкилий-сиёсий жиҳатдан таъминлаш, Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитасининг Ёшлар олий билимгоҳида тайёрлаш, уларни иттифоқдош жумҳуриятлар ва хорижий мамлакатлар парламентларида стажировкадан ўтказиш мақсадида ёш депутатларни қўллаб-қувватлаш жамғармасини таъсис этади.

Йигит-қизларнинг турмуш даражаси, ижтимоий ўзини англашга тааллуқли бўлган барча қарорларни қабул қилиш пайтида ёшлар синов тажрибалари ва ошкораликни талаб этади. Ёшларнинг муаммоларини тадқиқ қилиш жамғармасини тузади.

V. БИЗ БИРГАЛИКДА КУЧЛИМИЗ
ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ:

Комсомоллар ва хайрихоҳ ёшларнинг манфаатлари йўлида демократик ва ижтимоий асосларни ривожлантиради. Ишлаб топилган маблағлардан комсомол-ёшлар ҳаракатномаларини, ижтимоий аҳамиятга молик манфаатлар бўйича тузилмаларни молиявий таъминлашда фойдаланади.

Бошланғич комсомол ташкилотларининг ноҳия, шаҳар, вилоят комсомол ташкилотлари доирасида, шунингдек, минтақалараро ва жумҳурият даражасида ёшлар муаммоларини ҳал қилувчи ассоциацияларга бирлашишини қўллаб-қувватлайди, бунда кўпгина комсомоллар манфаатлари ҳудудий комсомол ташкилотлари билан ўзаро боғлиқдир.

Зарур ҳолларда истиқомат жойлари, ижтимоий аҳамиятга молик манфаатлар бўйича бошланғич комсомол ташкилотларига бирлашишга кўмаклашади.

Шаҳар, ноҳия комсомол қўмиталари ҳузурида комсомоллар ва барча ёшлар учун очиқ бўлган сиёсий мунозара клубларини тузади, ёшлар ўртасида ҳуқуқли мулоқотни ривожлантиради.

Жумҳурият кашшофлар ва бошқа болалар ташкилотларига моддий-молиявий, илмий-методик ёрдам кўрсатиш, шунингдек, иттифоқ аъзоси бўлмаган ёшлар билан яқин узвий алоқада бўлиш, уларни комсомол ишига жалб этиш, иттифоқимизга ўтишлари учун тарғибот олиб бориш комсомолнинг ҳаётий масаласи деб ҳисоблайди. Барча комсомол ташкилотларини Ўзбекистон ЛКЁИ энг ёш отряди — ўқувчиларнинг ўқув юртларида мустақиллиги тўғрисида ғамхўрлик кўрсатишга даъват этади.

Ўз сафларида онгли ва кўнгилли равишда меҳнаткашлар манфаатлари йўлида коммунист бўлишга қарор қилганларни тарбиялашга интилади.

* * *

Ўзбекистон Ленинчи Коммунистик Ёшлар Иттифоқининг Ҳаракатномаси ана шундай.

Ўзбекистон комсомоли мустақил сиёсий тажрибага эга бўлишни, ҳам шахсий мақсадда, ҳам тенгдошларини қўллаб-қувватлаш мақсадида ёшлар сиёсатидан баҳраманд бўлишни, долзарб ижтимоий муаммоларни ҳал этишни истаган ҳаммага очиқдир.

Иттифоқимизни ёшлар учун зарур, сиёсий мустақил ташкилотга фақат комсомолларнинг ўзлари айлантира оладилар. Йигит ва қизларни сафларимизда жипслашишга даъват этамиз!

«Комсомол Ўзбекистоннинг мустақиллиги ва равнақи учун» Ҳаракатномасига ёки унинг исталган нуқтаи назарига, шунингдек, уларни рўёбга чиқаришга умумбашарий қадриятларни ва Ўзбекистон ССР давлат тузумини эътироф этувчи барча ёшлар ва бошқа ташкилотлар қўшилишлари мумкин.

Ўзбекистон ЛКЁИ XXIV съезди томонидан тасдиқланган

Ўзбекистон ЛКЁИ комсомол ташкилотларининг назорат комиссиялари тўғрисида НИЗОМ

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР.

1. Ўзбекистон ЛКЁИ комсомол ташкилотларининг назорат комиссиялари Ўзбекистон ЛКЁИ Ҳаракатномасининг, Уставининг ҳамда олий органларининг қарорларини тегишли комсомол органлари ва уларнинг аппаратлари фаолиятида бажарилишини назорат қилиш мақсадида комсомол ташкилотларининг йиғилишлари, конференциялари ва съезди томонидан сайланади.

2. Назорат комиссиялари социалистик қонунчилик, жамоачилик ва ошкорачилик асосида ҳаракат қилади.

3. Назорат комиссиялари Ўзбекистон ЛКЁИ Устави доирасида мустақилдирлар, бошланғич ташкилотларида — йиғилишга, ноҳия, шаҳар ва вилоят ташкилотларида — конференцияга, Марказий Назорат Комиссияси эса съездга ҳисобот беради.

Назорат комиссияларининг фаолияти юқори комсомол ташкилотларининг назорат комиссиялари томонидан мувофиқлаштирилади.

4. Назорат комиссияларининг фаолияти тартиби ушбу Низом, Ўзбекистон ЛКЁИ Устави талаблари ва амалдаги қонунлар билан белгиланади.

Комиссиялар ўз фаолиятида Ўзбекистон ЛКЁИ съездлари, жумҳурият комсомол конференциялари қарорларига амал қиладилар.

II. НАЗОРАТ КОМИССИЯЛАРИНИНГ ТАРКИБИ ВА САЙЛАНИШ ТАРТИБИ

5. Комиссияларнинг миқдорий ва шахсий таркиблари йиғилиш, конференция ва съезд томонидан белгиланади. Назорат комиссияси аъзолари комсомол ташкилотларининг миқдор таркибига қараб белгиланган ваколат нормалари юзасидан тавсиялари бўйича сайланадилар.

6. Назорат комиссиялари бутун ҳисобот даврига, келгуси съезд, конференция, йиғилишгача сайланадилар.

Комсомол қўмиталарининг аъзолари уларнинг аппаратлари ходимлари ҳамда комиссия томонидан текширилувчи корхоналар ходимлари тегишли назорат комиссиялари таркибига сайлана олмайдилар.

7. Назорат комиссиялари ўз ташаббуси ёки бошланғич комсомол ташкилоти ва тегишли комсомол ташкилотлари таклифи бўйича комиссия таркибидан ўз аъзосини чақириб олиши мумкин. Назорат комиссиясига янги аъзони киритиш тўғрисидаги масала бошланғич комсомол ташкилоти ва тегишли комсомол ташкилотлари тавсиялари асосида ҳал этилади. Қарор комиссия аъзоларининг 3/2 кўпчилик овози билан қабул қилинади.

Ҳисобот даврида назорат комиссияси таркибининг ярмигача янгиланиши мумкин.

8. Назорат комиссияси раиси съезд, конференция, йиғилиш томонидан сайланади. Комиссия раиси ҳисобот даврида комиссияга ҳисобот беради ва комиссия томонидан унинг таркибий кўпчилиги билан қайта сайланиши мумкин.

III. ҲУҚУҚЛАРИ, ВАЗИФАЛАРИ ВА МАСЪУЛИЯТИ

9. Назорат комиссиялари ўз ваколати доираларида йиғилишга, конференцияга, съездга тегишли комсомол қўмиталари ва ташкилотлари фаолияти тўғрисида хулоса тақдим этадилар.

10. Назорат комиссиялари ўз ташаббуси, тегишли комсомол қўмиталари, олий ва сайлаб қўйиладиган органлари, комсомол ташкилотлари, Ўзбекистон ЛКЁИ аъзолари ташкилотлари бўйича ўзининг вазифаси доирасида тегишли комсомол қўмитасига қўмита, унинг бюроси, Ўзбекистон ЛКЁИ съездлари ва жумҳурият комсомол конференциялари қабул қилган қарорлар, Ўзбекистон ЛКЁИ Устави, амалда бўлган қонунларга мувофиқ келиш-келмаслиги тўғрисида тегишли қарорлар ёки ҳужжатларининг лойиҳаларини тақдим этади. Тегишли комсомол қўмиталари тақдим этилган хулосаларни мажбурий тартибда кўриб чиқади.

11. Назорат комиссиялари ўз фаолиятлари юзасидан қарор қабул қилади, текширишлар ва тафтишларнинг якунлари бўйича актлар тузади. Уларнинг натижалари тафтиш қилинган органлар ва бўлинмалари маълумотига етказилади. Тегишли комсомол қўмитаси тасарруфида бўлган тафтиш қилинадиган органлар, корхоналар ва муассасалар назорат комиссияси қарорларини, актларини кўриб чиқадилар ва комиссия белгилаган муддатларда улар кўрсатиб ўтган фикр-мулоҳазалар ва таклифлар рўёбга чиқарилгани тўғрисида унга маълум қиладилар.

Зиддият ёки бузилиш аниқланганда назорат комиссиялари ҳужжатларни қабул қилган органларга, корхоналарга ва муассасаларга тақдимнома юборадилар.

Назорат комиссияси қабул қилган қарор асосида тафтиш қилинаётган ҳужжатларнинг ҳаракати тўхтатиб турилиши мумкин.

Назорат комиссиясининг тақдимномасидан норози бўлинган тақдирда улар ўз фикрларини юқори комсомол қўмиталари ва назорат комиссиялари маълумотига етказадилар.

Баҳсли қарорлар назорат комиссиялари ва комсомол қўмиталарининг қўшма пленумларида ҳал этилади.

12. Назорат комиссиялари ўтказилган тафтиш ва текширишлар якунлари бўйича комиссия ёки унинг бюроси айбдор шахсларни интизомий ва моддий жавобгарликка тортишни талаб қилишга ҳақлидир. Аниқланган камчиликлар, бузилишларни бартараф этиш пайтида сансалорлик кўринишлари, тартиб ўрнатиш тўғрисидаги талаблар эътиборсиз қолдирилган ҳолларда комиссия тегишли комсомол қўмитасига, уларнинг раҳбарларига ёки ходимларига интизомий таъсир, эгаллаб турган лавозимларидан озод қилишгача бўлган чоралар қўллаш тўғрисида тақдимномалар киритиш ҳуқуқига эга, тавсияномага комиссия белгиланган муддат ичида асосли равишда жавоб олинади.

13. Назорат комиссиялари тафтишлар, текширишлар натижалари тўғрисида ўз қарорлари бўйича тегишли комсомол қўмиталарининг пленумларида, йиғилишларида маълумот берадилар ва оммавий ахборот воситалари орқали Ўзбекистон ЛКЁИ аъзоларини хабардор этади.

14. Назорат комиссияси аъзолари ўз вазифаларини бажариш пайтида комиссия томонидан бевосита олинган, шунингдек, комсомол қўмиталари ёки уларнинг бўлимлари ихтиёрида бўлган барча ҳужжатлардан фойдаланадилар.

15. Назорат комиссиялари:

— тегишли комсомол қўмиталарининг, ташкилотларининг бюджети лойиҳаси юзасидан хулоса берадилар, унинг бажарилишини тафтиш қиладилар, аъзолик бадалларини ўз вақтида ва тўғри тўланишини текширадилар, тегишли комсомол қўмитаси ҳузурида ёки унинг иштирокида ташкил этилган корхоналар ва ташкилотларнинг молиявий-хўжалик фаолиятини назорат қиладилар:

— тегишли комсомол қўмиталарида, ташкилотларида, унинг муассасаларида ва босма органларида ишларнинг ўтиши, комсомолларнинг хатлари, шикоятлари, таклифлари ва танқидий фикр-мулоҳазаларини кўриб чиқиш юзасидан белгиланган иш тартибларига риоя қилинишини текширадилар;

— аниқланган камчиликлар ва бузилишларни бартараф этишга қаратилган зарур чора-тадбирларни ишлаб чиқадилар, тегишли комсомол қўмиталарининг фаолиятини такомиллаштириш юзасидан таклифлар киритадилар;

— юқори назорат комиссиялари тегишли комсомол қўмиталари билан биргаликда қуйи назорат комиссияларига амалий ва услубий ёрдам кўрсатадилар.

16. Назорат комиссиялари амалга оширган ишлари тўғрисида ҳисобот сайлов йиғилишлари, конференцияларда, съездда ҳисобот берадилар ва ўз фаолиятининг натижалари учун уларнинг олдида жавобгар бўладилар.

17. Комиссия аъзосини комсомол жавобгарлигига тортиш тўғрисидаги қарор комиссия тақдимномаси бўйича уни тавсия қилган комсомол ташкилоти томонидан қабул қилинади.

18. Назорат комиссиясининг раиси, унинг йўқ пайтида ўринбосари, масъул котиби тегишли комсомол қўмитасининг бюроси, котиблар кенгаши ишида маслаҳат овози ҳуқуқига эга ҳолда қатнашади.

Тегишли комсомол қўмиталарининг бюро, котиблар кенгаши ва комиссиялари ишида зарурат туғилган пайтда назорат комиссияларининг аъзолари ҳам маслаҳат овоз ҳуқуқи билан қатнашишга ҳақлидир.

IV. НАЗОРАТ КОМИССИЯЛАРИ АЪЗОЛАРИНИНГ МАҚОМИ

19. Назорат комиссиялари аъзоларининг мақоми ушбу Низомдан келиб чиққан ҳолда уларнинг мажлисларида, пленумларида тасдиқланади.

V. НАЗОРАТ КОМИССИЯЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТ ТАРТИБИ

20. Назорат комиссиялари пленуми, мажлиси уларнинг фаолиятига жамоавий раҳбарлик қилиш шакли ҳисобланади. Пленумлар, мажлислар тегишли комсомол қўмиталари пленумларини ўтказиш учун белгиланган муддатларда, аммо ундан кам бўлмаган ҳолда, бошланғич комсомол ташкилотларида эса заруратга қараб ўтказилади.

Зарурат туғилган тақдирда комсомол қўмитаси ва комиссиянинг қўшма пленумлари чақирилади. Уларда комиссия аъзолари ҳал қилувчи овоз ҳуқуқида қатнашадилар. Қўшма пленум қарори ҳар бир сайлаб қўйиладиган икки орган қатнашаётган аъзоларининг ярмидан кўпи уни ёқлаб овоз берган тақдирдагина қабул қилинган, деб ҳисобланади.

21. Назорат комиссиялари ўз фаолиятининг асосий йўналишлари бўйича шўъба ташкил қилиши мумкин, бюро, раис ўринбосарини сайлайди, комиссиянинг масъул котибини ва шўъбалар раҳбарларини тасдиқлайди.

22. Назорат комиссиялари ўзларининг амалий фаолиятларини албатта кенг комсомоллар оммасига суянган ҳолда амалга оширадилар.

23. Комиссиялар аппаратининг бошқа ишлардан озод қилинган ходимлари сони, уларнинг тузилиши ва штатлари комиссиялар бюроси тақдимномаси бўйича уларнинг мажлислари ёки пленумларида аниқланади, ходимлари эса комиссия бюроси томонидан тасдиқланадилар ва вазифаларидан озод этиладилар.

24. Зарурат туғилган пайтда тафтишлар ўтказиш учун мутахассислар жалб этадилар, уларнинг ишларига белгиланган тартибда ҳақ тўланиши мумкин. Комиссиялар фаолиятида комсомол ходимлари бўлмаган комиссия аъзоларининг асосий ишларидан озод қилинган ҳолда иштирок этган даврларига комиссия бюросининг қарори бўйича ҳақ тўланиши мумкин.

25. Назорат комиссиялари фаолиятини маблағ билан таъминлаш комиссияларининг иш режаси, тузилиши ва штатларидан келиб чиқиб, комиссияларнинг йил бўйича тасдиқланган алоҳида сметаси бўйича тегишли комсомол қўмиталари бюджети маблағлари ҳисобидан амалга оширилади.

Маблағларни сарфлаш назорат комиссияларининг қарорлари асосида тегишли комсомол қўмиталарининг бухгалтерияси орқали амалга оширилади.

Комиссиялар раисларига назорат комиссиялари сметалари доирасида кредитларни тақсимлаш ҳуқуқи бериб қўйилад.

26. Назорат комиссиялари уларнинг ҳуқуқ ва вазифалари доирасидаги фаолияти учун зарур бўлган маблағ билан таъминлайдиган системаси яратишга интиладилар. Зарур шароитлар мавжуд ҳолларда назорат комиссиялари мустақил равишда комиссияларнинг молия-хўжалик фаолиятини юритиш учун ўзларининг ҳисоб счётларига эга бўлишлари мумкин.

27. Назорат комиссиялари ўз номи битилган муҳрга эга бўлишлари мумкин.

28. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси, Марказий Назорат Комиссияси, вилоят, шаҳар, ноҳия комсомол қўмиталари назорат комиссияларининг мустақил равишда фаол иш олиб бориши учун барча шароитларни яратишда ва керакли маблағ билан таъминлашда доимо иштирок этадилар.

VI. ЎЗБЕКИСТОН ЛКЁИ МАРКАЗИЙ НАЗОРАТ КОМИССИЯСИ

29. Жумҳурият комсомол ташкилотининг назорат комиссияси Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Назорат Комиссияси (МНК) деб номланади.

30. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Назорат Комиссиясининг раиси, унинг ўринбосари, масъул котиби ва шўъбалар раҳбарлари бошқа ишлардан озод қилинган комсомол ходимлари бўладилар. МНКнинг штатлари ва тузилмасини ўзгартириш ҳуқуқи Ўзбекистон ЛКЁИ МНКнинг пленумига берилади.

31. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Назорат Комиссияси ўз номи битилган муҳрга эга бўлади.

32. Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Назорат Комиссиясининг аппарати Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси билан биргаликда Тошкент шаҳрида жойлашади.

Ғулом Ғафуров Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ ноҳиясида туғилган. Уни сиз нафақат ўзбек матбуотининг назарияси ва амалиётини тадқиқ этувчи олим, балки маданиятимиз, тарихимиз муаммоларига бағишланган ажойиб публицистик мақолалар муаллифи сифатида ҳам яхши биласиз.

Қуйида биз Ғ. Ғафуровнинг рўзномамиз учун ёзган янги мақоласини эълон қилмоқдамиз.

Ғулом ҒАФУРОВ

Кўҳна ватан тарихи

Қадимги Хоразм, Бақтрия ва Суғдиёна

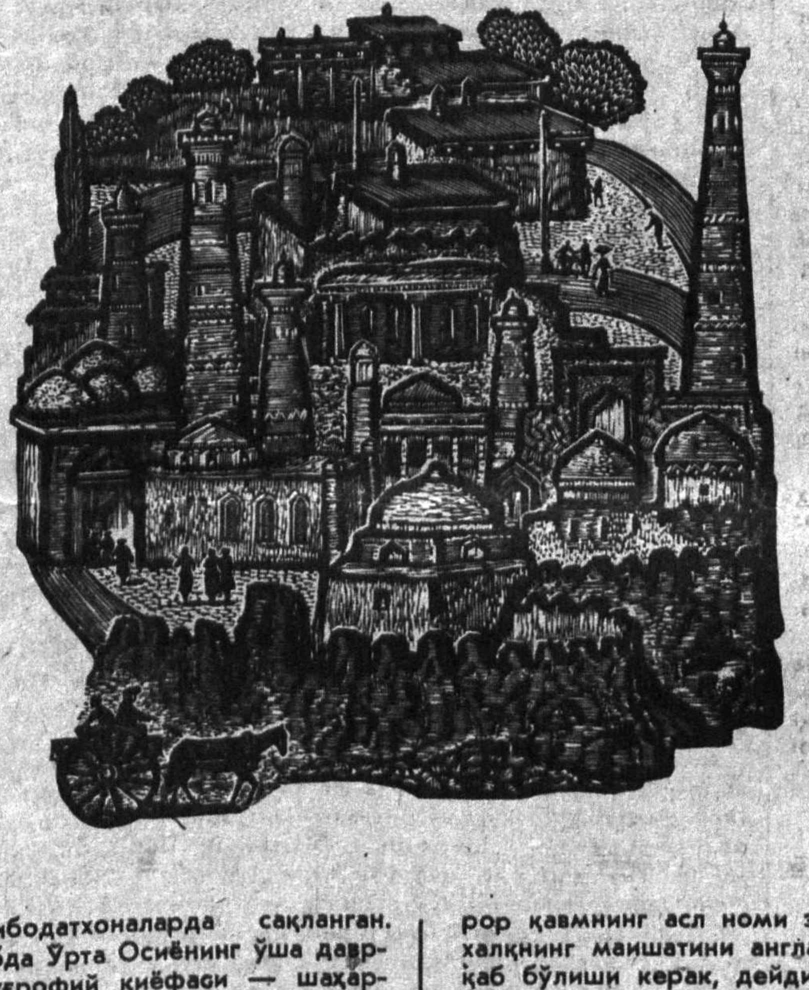

Милоддан олдинги 1 минг йилликда одамлар оловда темир эритишни ўрганиб олдилар. Темир қулдорлик жамияти ривожида асосий туртки бўлди. Уруғ-аймоқларга уюшиб яшашга кўникиб қолган Ўрта Осиё халқлари деҳқончилик ва чорвачиликка зўр бердилар. Чорва молларини ёвдан сақлаб қолиш учун кенг майдонларни қамраган қалъалар барпо этдилар. Эрамиздан олдин VIII—VII асрларда яратилган зардуштийликнинг муқаддас китоби «Авесто»да айтилишича, бир от чопими узунлигида бунёд этилган қалъаларни «Вар» деб атаганлар. Бундай «Вар»лар Ўрта Осиёнинг ҳамма водийларида бўлган.

«Авесто» китобида халқларнинг ўтроқлашиши ва деҳқончилик билан жиддий шуғулланишлари ҳам ёзиб қўйилган: «Қаердаки, дон кўпроқ экилса, емиш кўкатлари, мева берувчи дарахтлар кўпроқ экилса, қаердаки, қуруқ тупроқни суғоришса, ортиқча серсув (ботқоқ) ерлар қуритилса, ўша жойда (ер) қувонади».

«Ердан экин (дон) ўсиб чиқиши биланоқ, девлар титрай бошлайди, экин ўриб олинганда улар (девлар) инграй бошлайди, хирмон кўтарилганда девлар қочади, хамир қорилганда девлар ҳалок бўлади... ғалла унуми кўп бўлганда девлар худди қиздирилган темир билан лабига ургандек қочади...» («Ўзбекистон ССР тарихи», Тошкент, 1958, 25-бет.) «Авесто» даставвал оғзаки йўсинда тарқалган. Сўнг ўн икки минг мол терисига ёзилиб муқаддаслаштирилган ва ибодатхоналарда сақланган. Бу китобда Ўрта Осиёнинг ўша даврдаги жуғрофий қиёфаси — шаҳарлари, Хоразм, Марв, Суғд каби воҳалари, тоғ ва дарёлари, қўйингки, моддий ва маънавий маданияти ҳақида бебаҳо маълумотлар бор. Шунингдек, эрамиздан олдинги VI асрда Эрон аҳмонийлар давлати ҳукмронлари Доро ва Ксеркс томонидан Беҳиштун тоғида тошга ўйдирилган суратлар, ёзувлар, Ҳамадонда мозор устига қўйилган кумуш лавҳа ёзувлари ҳам Ўрта Осиё халқларининг ўша даврдаги маданияти ривожланганлигидан шоҳидлик беради.

Буюк юнон муаррихлари Геродот, Квинт Курций Руф, Плутарх, Арриан, Диодор, Страбон, Помпей Трог, Юстин, Аристотель, Ксенфот эрамиздан илгариги V—I асрлар Ўрта Осиё маданияти ҳақида ажойиб тарих битганлар. Бу тарихнинг яратилиши Александр Македонский лашкарларининг Ўрта Осиёни забт этиши билан боғлиқ. Ўша замонлардаги ёзма манбаларга кўра, Ўрта Осиёда мазкур ўлкалар машҳур бўлган:

Хоразм — Амударёнинг қуйи оқимидаги ерлар;

Бақтрия — ҳозирги Қашқадарё, Сурхондарё, Тожикистоннинг Амударёга яқин ерлари.

Суғдиёна — Зарафшон дарёсидан сув ичган ерлар;

Марғиёна — Марв ўлкаси, Мурғоб дарёсидан сув ичган ерлар;

Паркана — Фарғона водийси.

Парфия — ҳозирги Туркманистоннинг Каспий денгизига яқин ерлари ва Эроннинг туташ жойлари.

Ария — Хирот вилояти.

Ўша пайтларда Амударё Окс, Сирдарё эса Яксарт, Юнон манбаларида Зарафшон Политимит деб юритилган.

Ёзма манбаларга кўра, Ўрта Осиёда яшаган халқлар қадимда скифлар деб аталган. Юнон муаррихи Помпей Трог Ўрта Осиё скифларини энг қадимги халқ деб, маълумот беради: «Қадимийликда улар мисрликлар билан баҳслашадилар». Бақтрия ва Парфияда скифлар яшаганлар. «Скиф» сўзи халқнинг аниқ номи эмас, балки уларнинг турмушини сифатловчи маънони англатган. Яқин ўтмишда дашт ва саҳроларда яшовчи халқнинг маиший турмушини англатувчи «саҳройи», «сартлар» иборалари ҳам қўлланилиб келинган. Юнонлар таърифича, қадимда скифлар ғарбда Днепр дарёсидан тортиб шарқда Тянь-Шань тоғларигача чўзилган дашт ва саҳроларда яшаганлар. Уларнинг қабилалари массагет, дай, шак (сак), дебрик каби номлар билан аталган. Геродот «Скифлар» асарида скифларнинг келиб чиқиши ҳақида турли ривоятлар келтиради: «Скифлар ў[illegible] келиб чиқишлари ҳақида шун[illegible]дай ҳикоя қиладилар. Айтилишича, ҳаммаёқ дастлаб япяланғоч чўл бўлган. Бу чўлда Тарғитой деган б[ир] одам пайдо бўлган.

Тарғитой Зевс билан дарё қизи Барисфенесадан туғилади.

Тарғитойдан уч ўғил пайдо бўлади; Липоқсай, Арпоқсай ва энг кичик ўғли Қолоқсай. Бу ўғиллар ҳаётлигида, кунлардан бир кун осмондан олтин нарсалар ёғилади. Булар қуйидагилар: омоч, арқон, болта ва товоқ. Бу олтин нарсаларга катта ўғил яқинлашганда, улар ўзларидан шундай нур таратиб ярқирайди. У орқага чекинишга мажбур бўлади. Ўртанча ўғил яқинлашганда ҳам шундай ҳодиса юз беради. Энг кичик ўғил яқинлашганида бу олтин буюмлар ярқироқ нур таратишдан тўхтайди. Натижада у бу олтинларни олиб, уйига равона бўлади. Шундан сўнг, катта ўғил Липоқсай кичик укаси Қолоқсайга шоҳликни инъом этади.

Ҳикоя қилинишича, Липоқсайдан тарқалган скифларни Авхатовлар деб аташган. Ўртанча ўғил Арпоқсайдан тарқалган скифларни Катиарам ва Трониямлар дейишган. Кичик ўғил, шоҳ Қолоқсайдан тарқалган скифларни Паралатамлар деб номлаганлар. Скифлар шоҳи уларни Сколотлар деб аташган. Скифлар эса, уларни эллинлар деб аташган. Бу воқеа Доронинг скифлар ерига ҳужумидан минг йиллар илгари бўлиб ўтган».

Геродот берган маълумотларга кўра, Каспий денгизидан шарқдаги текислик (Қорақум)да, Амударё ва Сирдарёнинг қуйи оқимида массагетлар яшаган. Страбон ёзишича, хоразмийлар ҳам массагетларга кирган. Муаррихлар «массагет» номи бирор қавмнинг асл номи эмас, балки халқнинг маишатини англатувчи лақаб бўлиши керак, дейдилар. Масалан, «массагет» сўзи таркибидаги ўзак ва қўшимчаларни ажратиб, «масья» (балиқ), «ка» (егувчи), «та»лар, яъни «балиқ егувчилар» деган лақаб бўлганини тахмин қиладилар. Эронликлар хоразмийларни «балиқхўр» деб камситиб атаганлари ҳам тарихдан маълум. Қадим замонлардан бери сиёсий адоват ва уруш туфайли эронликлар хоразмийларни «балиқхўрлар» деб келган бўлса, хоразмийлар ҳам эронликларни «қизил бошлар» лақаби билан камситиб келганлар. Баъзи муаррихлар массагетлар шак қавмининг ҳарбий бирлашмаси бўлган, деб кўрсатадилар.

Дак қавми Искандар истилосигача Сирдарёнинг қуйи оқимида яшаган бўлса, кейинчалик Карки, Кадиф, Шимолий Афғонистон, ерларига кўчиб ўтганлар. Страбон уларни «дай», «дак», «дав» номлари билан атайди. Қадимги хитой манбаларида улар Амударёдан Жанубда яшовчи «даҳа» деб номланганни айтилади.

Қадимги юнон ва эрон манбаларида Парфия, Марғиёна, Бақтрия, Суғдиёна шакларининг аҳмонийлар давлатига бож тўлаб турганлари айтилган. Шаклар ҳозирги Қозоғистон ва Шарқий Туркистон, Амударё ва Сирдарёнинг шимолидан тортиб, то Жанубий Сибирь ерларигача бўлган тоғлар, чўллар ва даштларда кўчманчи ҳолда яшаган. Ўтроқлашганлари Суғд, Бақтрия, Паркана халқлари таркибига сингиб кетган.

Хуллас, қадимги, юнон, рим, эрон, хитой, ҳинд, араб ёзма манбалари, кейинги йиллардаги археологик топилмалар, топонимик номлар, фольклор материаллари, қадимги ёзма битиклардаги маълумотларга кўра, Ўрта Осиё халқларининг аждодлари милоддан илгари биринчи минг йилликда массагетлар, шаклар, даклар каби уруғ ва қабилаларга уюшиб яшаганлар. Милоднинг бошларида эса, бу қабила ва уруғлар улар яшаган ўлкалар номи билан аталган: суғдиёналиклар (ҳозирги Зарафшон водийси), хоразмликлар (Хоразм ва Амударёнинг қуйи оқими), бақтрияликлар (Ҳисор водийси ва унинг Жануби, Сурхон-Шеробод водийси), чочликлар (Тошкент водийси), парканаликлар (Фарғона водийси).

Қулдорлик даврида қадимги Хоразм, Суғд, Бақтрия, Паркана халқлари суғорма деҳқончилик маданиятида илгарилаб кетдилар. Ариқлар ва каналлар орқали экинзорларни сунъий суғориш бу давр Ўрта Осиё моддий маданиятининг муҳим белгисидир. Айни маҳалда сунъий суғориш тармоқларини тартибга солиб туриш учун уруғ ва қабила бирлашмалари, сўнгроқ давлат ва ҳокимият тузилмалари вужудга келди.

Ўрта Осиёда сунъий суғоришнинг ижтимоий аҳамияти, хусусан, Тажан ва Марв дарёлари воҳаси ҳақида Геродот бундай деб ёзади: «Осиёда бир текислик бор. Унинг атрофи тоғлар билан ўралган. Бир вақтлар бу ерлар хоразмликларга қарар эди, чунки у, хоразмликлар, парфиялилар ва бошқа (шулар атрофидаги) халқлар ерининг чегарасидадир. Бу ерларни ўраган тоғлардан «Акес» номли бир дарё оқиб чиқади. Дастлаб бу дарё беш тармоққа айрилар эди, ҳар қайси тармоқ тоғнинг алоҳида бир унгуридан оқиб чиқар эди. Бу халқлар (хоразмийлар) форсийлар — аҳмонийлар (эрамиздан бурунги VI аср) қўли остида ўтиши билан шундай ўзгариш юз берди: подшо (аҳмонийлар ҳукмдори) бу тармоқлар чиқадиган тоғ унгурларининг оғзига тўғон бино қилишни буюрди. Натижада сув ташқарига оқиб чиқа олмасдан, тоғ ичидаги текисликларда дамланиб қолди, ундан кўл ҳосил бўлди. Бу-да кунжут ва тариқ эккан халқлар сувдан қаттиқ танқислик тортдилар. Шунинг учун сувсиз қолганларида бола-чақалари билан форс мамлакатига бориб, подшо саройининг дарвозасида оҳвоҳ қилиб йиғлаб сув сўрар эдилар.

Подшо буларнинг муҳтожлигини кўриб, тўғонни очдирар эди. Буларнинг ери сувга қонгандан кейин бошқаларнинг ерига сув очдирар эди. Сувни очдиргани учун подшо улардан оддий солиқдан ташқари, алоҳида ҳақ олар эди».

Ўрта Осиёда сунъий суғоришга асосланган деҳқончилик билан бирга шаҳарсозлик, ҳунармандлик, кончилик ривожланди. Қулдорликнинг вужудга келиши билан Мароқанд (Самарқанд), Кирополь (Ўратепа) каби йирик шаҳарлар, қалъалар, қўрғон ва истеҳкомлар қад кўтарди. Мис ва темир эритиш, металлардан турли ҳарбий ва меҳнат қуроллари ясаш, тўқувчилик, бинокорлик, заргарлик тараққий этди, бошқа ўлкалар билан тижорат алоқалари кучайди. Ўша замонларда Хоразм, Суғд, Шак ва бошқа халқларнинг қурол, аслаҳа, зеб-зийнатлари ҳақида Геродот шундай маълумот беради: «Массагетларнинг кийими ва маишатлари скифларники сингаридир. Улар отлиқ ва пиёда жанг қиладилар, икки хил жанг усулини биладилар, улар ўқ-ёй, найза ҳамда шамшир (дудама калта қилич) билан содда қуролланганлар. Бу қуролларни улар жездан ясайдилар, бош кийимлари, камарлари ҳам боғичларини олтин билан безайдилар. Отларнинг кўкрак қалқонларини жездан ясайдилар. Юган, сўлиқ ва бошқа от жабдуқларига ҳам олтин қадайдилар. Темир билан кумушни улар мутлақо ишлатмайдилар, чунки уларнинг мамлакатида олтин билан мис ниҳоятда кўп бўлиб, темир билан кумуш мутлақо йўқдир».

ҚАДИМГИ ЁЗУВЛАР

Қадимги уруғ ва қабилалардан ёзма битиклар бизгача етиб келмаган. Шу боис қадимги массагетлар, шаклар қайси тилда сўзлашгани бизга маълум эмас. Тарихий манбаларда бу этник группаларнинг номлари, жойлашиши, баъзи урф-одатлари ва маиший турмуши тилга олинади, холос. Лекин, милоддан аввалги биринчи минг йилликда яшаган уруғ ва қабилалар Эрон тили группасига кирувчи лаҳжаларда сўзлашганлар, деб тахмин қилинади. Юнон тарихчиси Страбон Бақтрия, Суғдиёна, Эрон, Мидия аҳолисининг тили бир-бирига ўхшашлигини айтса, Хитой сайёҳи Си-Ма-Цян (эрамиздан олдинги II—I асрлар) Даван (Фарғона)дан то Парфиягача бўлган ҳудудларда яшовчи халқлар бир-бирларининг тилларини тушунганлар, деб маълумот беради.

Ўрта Осиёда эрон тиллари лаҳжалари Юнон—Бақтрия давлати, кейинроқ Эрон аҳмонийлари истилосидан сўнг ҳам сақланиб қолган. Лекин Бақтрия шоҳлари саройида юнон тили давлат тили мақомида қўлланилган.

Қадимда Ўрта Осиёда яшаган халқ чўзиқ бошли, чўзиқ юзли, серсоқол, катта ва чуқур кўзли новча одамлар бўлиб, улар овруполикларга ўхшаган, Шарқнинг маҳаллий бир туркуми бўлган. Хитой манбалари, кўҳна қабристонлардаги одам суякларини кузатилганда, эрамиздан олдинги II—I асрларгача мўғулсимон камсоқол, қисиқ кўз халқ Ўрта Осиё минтақасида яшамаган. Муаррихлар гувоҳлик беришича, қисиқ кўзли одамлар яшаши эрадан аввалги II асрларда Юэчжилар ва ҳунниларнинг кириб келиши билан бошланган. Ана шундан бошлаб туркий тиллар оиласининг мавқеи мустаҳкамланган.

Эрамиздан олдин II—I асрларда Сирдарё ва Еттисув чўлларига ҳуннилар кўчиб келиб ўтроқлашади. Ҳуннилар Марказий Осиё чўлларида ташкил топган йирик қабила иттифоқи бўлиб, Олтой оиласининг туркий группасига кирувчи тилларда сўзлашганлар. Ҳуннилар маҳаллий суғдиёналиклар билан чатишиб кетадилар. Кейинроқ Суғдиёнанинг Сирдарё ўрта оқимида туркий тилда сўзлашувчи этник группалар, асосан қанғуйлар яшаган ва Қанғуй давлатини ташкил этганлар. Шундан бошлаб Ўрта Осиёда туркий тиллар таъсири кучаяди. Туркий тиллар турк хоқонлиги даврида Шимолий Енисейдан тортиб Мўғулистонга қадар чўзилган кенг ҳудудда асосий тиллардан бири бўлиб қолди.

Хоразм, Суғд ва Бақтрияда эрон тиллари бир неча лаҳжалардан иборат бўлгани каби, туркий тиллар ҳам хилма-хил лаҳжаларни ўз ичига олар эди. Узоқ замонлар ўтиши билан эрон тиллари заминида форс-тожик тили, туркий тиллар лаҳжалари заминида туркигўй халқлар тиллари вужудга келган. Эрон ва турк тилларида сўзлашувчи халқларнинг узлуксиз иқтисодий-маданий алоқалари, бир ҳудудда аралашиб яшаганлари туфайли уларнинг тиллари ҳам бир-бирига кучли таъсир кўрсатган.

Эрамиздан олдинги биринчи минг йиллик ўрталарида Эрон, Ўрта Осиё ва бошқа ўлкаларда Оромий ёзуви кенг тарқалган. Искандар истилосидан кейин Ўрта Осиёга юнон ёзуви кириб келди. Орамий ёзуви, юнон ёзуви, форсий миххат муайян даврларда маъмурий ҳужжатларда қўлланилиб келди. Эрамиздан олдинги биринчи минг йиллик ўрталарида оромий ёзуви негизида Авесто, Хоразм, Суғд, Кушон, Рун (Ўрхун-Енисей), Уйғур каби бир қатор маҳаллий ёзувлар вужудга келди.

Муаррихлар Авесто ёзуви эрамиздан аввалги V асрда вужудга келган, деб тахмин қиладилар. Ўрта Осиёда узоқ асрлар мобайнида қўлланилган Хоразм ва Суғд ёзувлари ҳам қадимийдир.

Хоразм ёзуви Оромий ёзувининг қадимий анъаналарини сақлаб қолган ёзув эди. С. П. Толстов раҳбарлигидаги Хоразм экспедицияси Қўйқирилган қалъадан эрамиздан олдинги III асрга тааллуқли ёдгорликларда Хоразм ёзуви нишоналарини топди. Хоразм ёзувининг излари қолган қадим маданиятимиз обидалари тангалар, муҳрлар, ҳужжатлар, санъат асарлари, уй-рўзғор буюмлари кўплаб топилган.

Массагетлар ва шаклар орасида тарқоқ ҳолда яшаган сўғдларнинг ёзуви битилган баъзи манбалар бизгача етиб келган. Панжакентдан топилган эрамиздан олдинги II асрга мансуб сўғд тангаларига зарб урилган «Гририей жабғу, қатфуз жабғу» сўзларига қараб, О. Н. Смирнова сўғдлар турк тилида сўзлашганлар, деган хулосага келди. Сўғд ҳокимлари ва лашкарбошиларнинг кўпчилиги турклар бўлганини машҳур тарихчи Ат Табарий ҳам таъкидлайди. «Муғ қалъа»дан топилган 80 ҳужжат ва тангалар, сўғд йилномаси каби турли асрларга оид ёдгорликлар ҳам қадимда сўғд ёзуви кенг тарқалганига шоҳидлик беради.

Шундай қилиб, Ўрта Осиё халқларининг ёзув маданияти эрамиздан аввалги биринчи минг йиллик ўрталарида пайдо бўлиб, у моддий ва маънавий маданиятнинг кейинги равнақига беқиёс таъсир кўрсатди.

ҚАДИМГИ САНЪАТ

Эрамиздан олдинги VI—I-асрларга тааллуқли расмлар, ҳайкалларда ер ва унумдорлик худоси Анахита, отлиқлар, ҳайвонлар, хаёлий маҳлуқлар шакл-шамойилларини кўрамиз. Афросиёб топилдиқлари орасида чакмон, узун қўнжли этик, учли бош кийим кийган, бўйнига қимматбаҳо маъданлардан безаклар таққан одам шаклидаги ҳайкалчалар диққатимизни тортади. Олимлар бу шаклларни қуёш худоси Митранинг рамзий тасвири деб тахмин қиладилар.

Қадим замонларда зарб урилган тангалар, идиш-товоқлар, қурол-аслаҳаларга туширилган расмларда табиат манзаралари, одам ва ҳайвонлар тасвирини кўрамиз. Катта Фарғона қурилишида топилган уч оёқли, тўрт қулоқли бронза қозон ёнларига тўртта тоғ эчкисининг расми, Еттисув ҳудудида топилган тўрт оёқли ва қулоқли қозон ёнларига қанотли шерлар расми ўйиб ишланган.

Айритомдан топилган ёдгорликда ҳозирги рубоб, дўмбира, арфа каби мусиқа асбобларига монанд уч чолғу чалиб ўтирган аёллар расми, Тупроққалъадаги арфа чалиб турган қиз сурати қадимда Ўрта Осиёда мусиқа санъати тараққий этганлигига гувоҳлик беради.

Қадим даврдан қолган катта ёдгорликлар — Қўйқирқилган қалъа, Тупроққалъа, Айритом, Ёнбош қалъа, Далварзин тепа, Варахша, Холчаён ва бошқа ажойиб саройлар, қадимий санъат намуналари: «меъморчилик, тасвирий санъат, наққошлик, ҳайкалтарошлик асарлари ҳозирги илм-фанда маълум ва машҳур.

Ўрта Осиё халқларининг қадимдан мустақил, ўзига хос юқори маданиятига эга бўлганлигини яна бир бор исботловчи далил — кенг ҳудудда кашф этилган меъморчилик, санъат ва ёзув дурдоналаридир. Қадимги Нисадан топилган фил суякларидан ишланган қадаҳ идиш, Хоразмнинг кўп жойида учрайдиган лойдан ва сополдан ясалган хилма-хил ҳайкаллар, Тупроққалъадан топилган қадимги Хоразм ёзуви ва бой расм галереяси, Болаликтепа ва Панжикентда кашф этилган ҳар хил маросимларни тасвирловчи ажойиб ранг-баранг расмлар, Варахшанинг гўзал ганч ҳайкал ва безаклари, қадим даврда қурилган ҳашаматли қалъаларнинг меъморчилиги Ўрта Осиё халқларининг қадимги аждодлари қанчалик юқори маданиятли бўлганликлари ёрқин ифодасидир.

МУҚАДДАС «АВЕСТО»

Ўрта Осиё қадимги маданияти обидаларидан айримлари — зардуштийликнинг муқаддас китоби «Авесто», турли ҳужжатлар, тошларга, идиш-товоқларга, муҳр, тангаларга ўйиб ёзилган битиклар бизгача етиб келган. Ёзма битиклар қадимги маданият ёдгорликлари бўлиши билан бирга аждодларимизнинг иқтисодий-ижтимоий ҳаёти, урф-одатлари, эътиқоди, сўз санъатидан хабардор қилади. Бу ёзма битиклар орасида «Авесто» китоби бебаҳо ёдгорликдир. «Авесто» зардуштийлик динининг муқаддас китоби бўлиб, бу дин куртаклари ибтидоий жамоа даврида пайдо бўлган эди. Зардуштийлик қулдорлик ва илк феодализм даврида Ўрта Осиё, Эрон, Озарбайжонда асосий диний эътиқод сифатида кенг тарқалган. Зардуштийлик бу ўлкаларда ислом дини жорий этилган илк даврларда ҳам бир неча йиллар сақланиб қолди. «Авесто» нафақат диний китоб, балки Ўрта Осиё, Эрон, Озарбайжон ва бошқа мамлакатларнинг узоқ асрлардаги тарихи, иқтисодий-ижтимоий ҳаёти, тили, ёзуви, бадиий маданиятини ўрганишда ҳам буюк манбадир.

«Авесто»ни ўрганишда илм-фан катта ютуқларга эришган бўлсада, бу китобнинг мазмуни ва моҳияти, яратилиш даври ва зардуштийликнинг илк макони каби масалалар устида олимлар ўртасида икки хил қараш бор. «Авесто»нинг энг қадимги қисмлари ва зардуштийлик Мидиядан тарқалган деган «Ғарбий» назария, бу дин дастлаб Ўрта Осиёда пайдо бўлган деб ҳисобловчи «Шарқий» назария мавжуд. Лекин ўтмиш ва ҳозирги шарқшунослар орасида «Авесто» ва унинг асосини ташкил этган зардуштийлик ватани Ўрта Осиёдир, деган «Шарқий назария» тарафдорлари кўпчиликни ташкил этади. Тарихий ва лингвистик маълумотлар ҳам «Шарқий назария» тўғрилигини қувватлайди. «Авесто»даги жуғрофий номлар ҳам уни Ўрта Осиё билан боғлайди. «Авесто»да зардуштийликнинг асосчиси Зардушт — Зарадуштранинг туғилган мамлакати бундай таърифланади: У шундай «мамлакатки, у ерда сон-саноқсиз қўшинларга баҳодирлар сардорлик ва йўлбошчилик қилади, ўтлоқлар ва сувга сероб баланд тоғлар чорвачилик учун зарур бўлган барча нарсани етказиб бериб туради. У ерда серсув чуқур кўллар бор, кема қатнайдиган кенг дарёлар (бу дарёлар Амударё ва Сирдарёдир) ўзларининг тўлқинли сувларини шиддат билан Искат (ассурийча «Ишкузан» — Скифия), Поурут (Қобул дарёси водийси), Моур (Марв), Хасси (Ария) ва Гав (Суғддаги бир вилоят), Сўғдо (Суғд), Хвайризм (Хоразм) мамлакатларига элтади». (Н. Маллаев «Ўзбек адабиёти тарихи»).

Шуни айтиш керакки, «Авесто» нафақат Ўрта Осиё халқлари аждодлари ижоди бўлибгина қолмай, унга Эрон, Озарбайжон халқлари ҳам ўз ҳиссаларини қўшганлар. Ёҳуд «Авесто»нинг яратилиши ва шаклланишини бир кишининг номи билан боғлаб бўлмайди. У узоқ даврларнинг маҳсули, қайта-қайта ишланган халқлар ижод маҳсули, дейиш мумкин.

Энг қадимги даврларда Эрон ва Ўрта Осиёда маздаизм эътиқоди ҳукмрон бўлган. Унинг қачон ва қаерда пайдо бўлгани ҳали маълум эмас. Олимлар таъкидлашича, бу ерларда табиат кучларига сиғиниш энг қадим даврларда бошланган. Тун ва кун, фасллар алмашинуви дунё муайян тартибда барқарор бўлгани ҳақидаги тушунчани келтириб чиқарган. Бу тартибни қадимги одамлар «арта» ёҳуд «арша» деб атаганлар. (Исломдаги «арши аъло» тушунчаси ҳам шундай бўлса керак). Бу тартибнинг ҳомийси Ахур Мазданинг ўғли «Атар» олов бўлган. «Атар» — оловнинг макони бепоён осмон, деб ўйлашган. «Ахура» юксак даражада ҳукмрон маъносидадир. «Мазд» эса доно, оқил, олий даҳо деган тушунчани ифода қилади. «Ахур Мазда» «Юксак даҳоли ҳукмрон демакдир».

(Ўзбек адабиёти тарихи, Тошкент, «Фан», 1977, 70-б.).

Ахур Мазданинг эзгулик ишларига қарши иш тутувчи ёвузлик илоҳини Ангра Манъю деб атаганлар. Ангра Манъю (Ахриман) қўл остидаги девлари билан Ахур Мазданинг эзгуликка қаратилган барча хайрли ишларига ҳалақит беради, инсон учун машаққат, зиён-заҳмат етказиб туради.

Зарадуштра ана шу эътиқодларни бирлаштиради ва ягона таълимотга жамлайди. Шундай қилиб, эрамиздан олдинги биринчи минг йиллик ўрталарида Ўрта Осиёда Зарадуштра яратган таълимотлари асосида унинг номи билан аталадиган зардуштийлик диний эътиқоди кенг ёйилди.

«Авесто» эрамиздан аввалги VII асрнинг охири ва VI асрнинг бошларида яратилган. Унга Зарадуштра асос солган. Зарадуштра таржимаи ҳоли ҳақида маълумот берувчи манбалар ичида Берунийнинг «Ал-осар ул боқий ан-ал қорун-ул-ҳолиқ» (Ўтмиш халқларидан қолган ёдгорликлар) ва Табарийнинг «Тарихи Табарий» асарлари қимматлидир. Табарий кўрсатишича уни «зардушт бин Юнон» деб атаганлар. Беруний ёзишича, у озарбайжонлик Сафид Туман деган кишининг фарзандидир. Зарадуштра қадимий Эрон подшоҳларидан Манучеҳра авлодларига мансуб аслзодалардан эди. Беруний бир жойда Зарадуштра Харрон шаҳрида Илёсдан таълим олган, яна бир маълумотида Пифагорнинг шогирди Файлақусда ўқиган деб ёзади. Сўнг Зарадуштра бир ғорга яшириниб бир неча йил мобайнида «Авесто»ни ёзиб чиққан. Табарий маълумотига кўра, Зарадуштра Азиз деган кишидан таҳсил олиб, улар ўртасида ихтилоф чиққандан кейин, Ҳиндистонда, сўнг Бобилда ўқийди. Кейинроқ ғорга яшириниб, «Авесто» ва «Занд» китобларини ёзади.

(Давоми 6-бетда).

ЎН ИККИ ЁШЛИ... ТАЛАБА

ЁКИ ТОЛИБЛАРНИНГ СЕССИЯ ТАШВИШЛАРИ

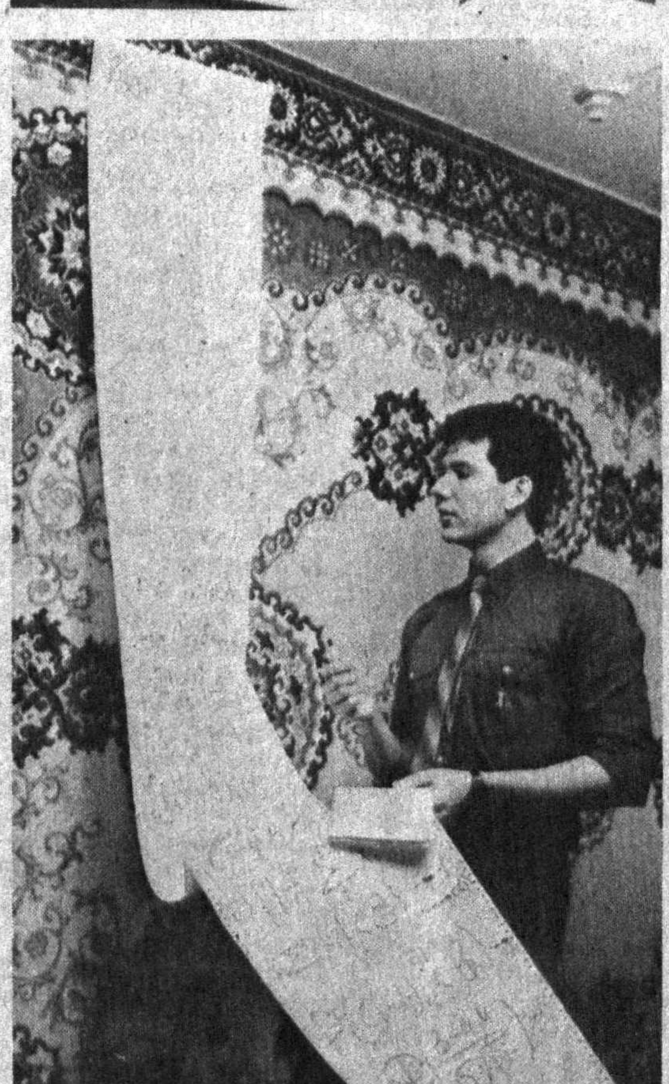

Она қорнидалигидаёқ гапирган гўдак исмини Машраб қўйдилар. Ва у улғайгандан сўнг кўпинча доно ва истеъдодли киши сифатида эл оғзига тушади. Эҳтимолки, Александр Батюшков ўзбек бўлиб туғилганида, унинг исмини ҳам Машраб деб аташган бўлармиди. Гап шундаки, ўн икки ёшли бу бола Тожикистон давлат дорилфунунининг биринчи курс талабаси. У ўтган йили механика-риёзиёт куллиётига унчалик ҳам қийналмай имтиҳон топшириб, бу бахтга эришган.

Аниқ фанларга нисбатан Сашадаги қобилият, айтиш мумкинки, гўдаклик чоғидан намоён бўлган, икки ёшлигидаёқ ўнгача бўлган сонларни қўшиш-айиришни ўзлаштириб олганди. Уч ёшида кўп сонларни қўшиш-айиришдан ташқари, кўпайтириш-бўлишни ҳам қойилмақом қилиб бажара бошлади. Олти ёшида эса ўрта мактаб дастури бўйича тўрт синф ҳажмида билимга эга бўлди.

Шу тариқа улуғлар айтмоқчи, «худо берган» бу бола икки синфни бир йилда хатлаб-хатлаб, 12 ёшида ўрта маълумот тўғрисидаги аттестатни қўлга киритди. Бу вақтга келиб, у риёзиёт ва информатика бўйича шаҳар ва жумҳурият олимпиадаларида муваффақиятли қатнашганлиги учун диплом ва фахрий ёрлиқлар олиб улгурган ҳам эди. Агар бунга унинг ёш техниклар станциясида ҳам машғул бўлганлигини қўшсак, манзара тўлароқ кўзга ташланади. Саша станцияда компьютер техникаси ва программалаштириш билан қизиқиб қолди. Бейсик усулини тез ўзлаштирди, сўнг программалаштиришда мавжуд бўлган бошқа тилларни ҳам ўзлаштириб олди. У бунга ўз феъли-атвори — мақсад сари интилувчанлиги, қатъиятлиги туфайли эришди, деб бемалол айтиш мумкин. Мактабда ўқиб юрган кезлари ўқитувчилари билан ҳам сан-манга бориб қолган ҳоллар ҳам кўп бўлган. Айниқса, бу зиддият айрим ўқитувчилар унга ўз тенгдошлари билан ўқишни «маслаҳат берган» чоғларда кучайиб кетарди. Яхшики, уни синф раҳбарлари қўллаб-қувватлашарди. Йўқса, ким билади...

Сергей Дорофеев ҳам талаба. У Н. Э. Бауман номидаги Москва давлат техника билим юртида учинчи курсда ўқийди. У ҳам қишки сессия асносида «ҳунар» кўрсатди. Яъни, олий риёзиёт фанидан Сергей тайёрлаган шпаргалка Гиннес рекордлар китобида қайд этишга арзийди. Энг муҳими, бу «ўйин» ўз натижасини берди — Сергей бу фандан «беш» олди.

Аммо, афсуски, барча толиблар қишки сессиядан қутилиб улгурганларича йўқ. Қарздорлар ҳам анчагина. Улар энди нима қилишсин? Албатта, қайта имтиҳон топширишга тўғри келади. Кошки, бу осон бўлса? Мана, Вильнюс техника дорилфунуни талабалари норозилик шиорлари билан кўчага чиқишгача бориб етдилар. Нега, дейсизми? Гап шундаки, ректорат қарорига кўра энди қарздор талабалар қайта имтиҳон топшириш олдидан пул билан жарима тўлашлари керак. Дангасалик учун ҳақли жазо, шундай эмасми? Бироқ талабалар кўтариб олган шиорда бошқача сўзлар ёзилган... «Йўқолсин ректорат ҳукмронлиги!»

Ким ғолиб чиқаркин?

Аммо, барибир ўқишга тўғри келади.

ТАСС — ЭЛЬТА суратлари.

Ғулом ҒАФУРОВ

Меросимизни ўрганамиз

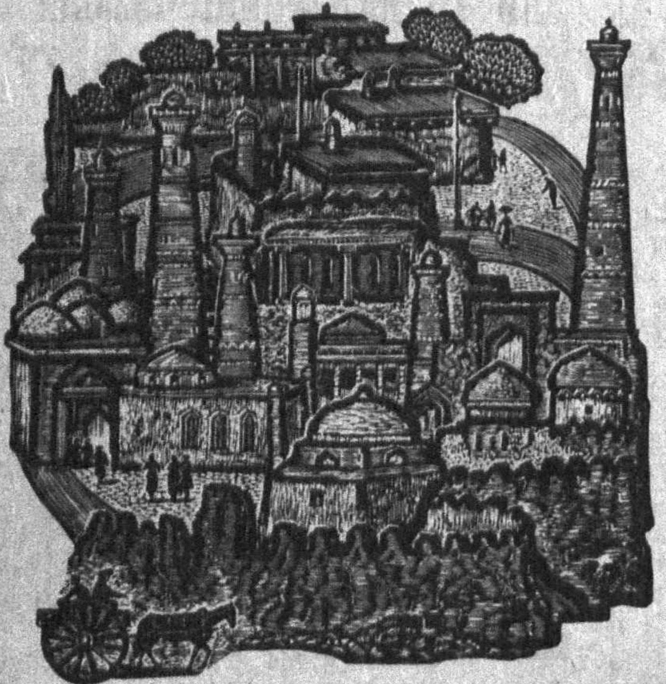

Кўҳна Ватан тарихи

Қадимги Хоразм, Бақтрия ва Суғдиёна

(Боши 5-бетда).

Беруний ёзишича, Зарадуштра Бобил подшоҳи Виштасп (Гуштасп) ҳузурига келиб «Авесто»ни унга тортиқ қилади. Ўнг ва сўл томонлари кесилган кўйлак кийган, юзига парда тортилган, қўлида бир эски қоғозни кўкрагига маҳкам босганча Зарадуштра кундуз куни Гуштасп қасрига тушади. Шунда том очилган ва Гуштасп кундузги уйқудан уйғониб кетган. Зарадуштра «Авесто» китобини Гуштасп олдига қўйди ва худога илтижо қилди. «Авесто» агар шу китоб ҳақиқатан сеники бўлса, сен шу китоб билан мени подшоҳ ҳузурига юборган бўлсанг, мени миснинг заррадан сақлагин», деди. Сўнг унинг илтижосига кўра, қиздириб эритилган мис келтирилди, уни Зарадуштранинг кўкрагига ва қорни устига қуйдилар. Мис танаси устидан оқиб тукларга доначалар бўлиб ёпишди, лекин куйдирмади. Шу маҳалдан эътиборан Гуштасп Зарадуштра эътиқодини қабул қилди ва ўзига тобе ўлкаларга бу эътиқодни қабул қилишни буюрди.

Тарихдан маълумки, зардуштийлик эрамиздан олдинги VII асрдан, эрамизнинг VII асригача қарийб минг йил Ўрта Осиё, Эрон, Озарбайжон ва бошқа ўлкаларда диний эътиқод сифатида яшади. Зарадуштранинг эзгулик ва ёвузлик (яхшилик ва ёмонлик) ўртасидаги қарама-қаршиликка асосланган таълимотининг моҳиятидан янги дин яратмоқчи бўлган Моний, кейинроқ Маздак Исломга қарши курашда фойдаландилар. Бу таълимотдан Христианлик ҳам баҳра олди. Исломга қарши курашга чиққан Нишопур яқинидаги Ҳавоф ўлкасида Беҳофарид, Мовароуннаҳрда Муқанна Маздак таълимоти орқали Зарадуштра эътиқодини қабул қилган эди. Кўринадики, Зарадуштра таълимоти халқ ҳаётидан чуқур ўрин олган. Беруний хабар беришича, «Авесто» қўлёзмаси ўн икки минг мол терисига олтин ҳарфлар билан ёзилган экан. Искандар Ўрта Осиёни забт қилгандан сўнг «Авесто»ни куйдириб ташлашдан олдин тиббиёт, фалакиётга оид қисмларини юнон тилига таржима қилдирган. «Авесто»нинг мавжуд уч қўлёзмасининг бирини Искандар куйдириб ташлаган, бирини Юнонистонга жўнатган. Биттасини эса зардуштийлик эътиқодига содиқ кишилар таъқиб ва қувғин шароитида қийин бўлишига қарамай асраб қолганлар.

Эрон Сосонийлари ҳукмронлиги даврида (милоднинг III асри) зардуштийликка эътиқод қўйиш расман жорий этилган. «Авесто»нинг мазмуни қўшимчалар билан тикланган, шарҳлар битилган ва Паҳлавий тилида ёзиб чиқилган. Шу тариқа «Авесто»нинг ҳозирги нусхаси бунёд бўлган. Профессор Е. Э. Бертельснинг ёзишича, «Авесто»нинг бизгача етиб келган қисмларида саксон уч минг сўз бор. Бу қисмлар Ясна, Яшт, Виспарад, Вендидод деб номланади. Ясна таркибига кирувчи қўшиқлар «Гат» деб юритилади. Гатлар — гимнлар «Авесто»нинг энг қизиқарли қисми бўлиб, уларни Зарадуштранинг ўзи ижод қилган деб тахмин қилинади. Гатлар — гимнларда қўшиқчи Ахура Маздага илтижо қилади, ўзининг дарбадарлиги, ожизлиги, камбағаллигидан афғон чекади.

Яштлар Ахура Мазда, Ер, Қуёш, Ой, Митра илоҳига аталган гимнлардир. Яштларда энг қадимий даврларда Ўрта Осиё ва Эронда машҳур бўлган Йима (Жамшид), Керсосп (Гершасп) Франрасьян (Афросиёб) га бағишланган афсоналар бор. Виспарадлар ҳам Яштларнинг бир бўлаги ҳисобланади. Вандидодларда турли урф-одатлар, уларга риоя қилиш тартиби, уларни бузганда бериладиган жазолар ва банда тортадиган азоб-уқубатлар айтилади.

Олимларнинг қайд этишича, «Авесто» афсоналари, гимнлар узоқ йиллар мобайнида Ўрта Осиё ва Эрон халқлари томонидан яратилиб оғзаки айтиб юрилган. Уларнинг жамламасида «Авесто» вужудга келган. «Авесто» сўғд ва Бақтрия тилига яқин, юнон ёзуви билан Парфия ёзувининг ислоҳ қилинган шаклида ёзилган. Бу «Авесто» ёзуви деб тарихга кирган.

Ўрта Осиёнинг катта қисмини милоддан аввалги VI асрда Аҳмонийлар, 329—327 йилларда Александр Македонский қўшинлари босиб олди. Милоддан аввалги III аср ўрталарида Ўрта Осиёнинг ғарбида йирик қулдорлик давлати — Парфия вужудга келди. Кўпгина ёзма манбаларга қараганда, Парфия Рим империясининг хавфли рақибига айланган.

Бақтрия ва Сўғдиёна территорияларида вужудга келган Грек—Бақтрия подшолиги (милоддан аввалги 250-130 йил) тарихий манбаларда «1000 шаҳарли мамлакат» деб таърифланган. Бу подшолик даврида Юнон, Ҳинд ва Ўрта Осиё халқлари аралашуви натижасида Шарқда ўзига хос юксак Эллинистик маданият вужудга келди. Кўпдан-кўп археологик қазилмалар давомида топилган қабартма суратлар, олтин ва кумуш идишларга ишланган бўртма манзаралар, турли хил тангалар кўҳна Ватан тарихининг бу даврини кўз ўнгимизда жонлантиради.

Ўрта Осиёда қулдорлик маданияти милоднинг I—III асрларда, яъни Кушон подшолиги даврида ўзининг энг юқори даврини бошидан кечирди. Бу юксалишнинг асосий мезонлари қуйидагича: бу даврда аҳолининг табақалашуви, жамоанинг емирилиши, эркин жамоа аъзоларининг ҳаддан зиёд қашшоқланиши ва бойликларнинг камсонли қулдорлар қўлида тўпланишидир...

Парфия подшолиги инқирозга учрагандан кейин (III асрнинг I-ярми) Ўрта Осиёнинг ғарбий ҳудудлари Сосонийлар қўлига ўтди. IV—V асрларда Бақтрия ва Сўғдиёнада Эфталитлар давлати пайдо бўлди. Кейинчалик бу давлатларни кўчманчи турк қабилалари босиб олди ва Турк ҳоқонлиги вужудга келди.

Бу даврда ишлаб чиқарувчи кучлардан тўлароқ фойдаланилди, кўплаб шаҳарлар қурилди, маданият ривожланди, ёзув пайдо бўлди. Ишлаб чиқарувчи кучларнинг ўсиши натижасида қулдорлик тузуми ҳам ўз ўрнини янги туғилиб келаётган ижтимоий-иқтисодий босқич — феодализмга бўшатиб берди. Кўҳна Ватан тарих ғилдираги ғийқиллаб олға томон илдамлади.

Кўнгил кўзгусидан бир дур тўкилди

Кўнгил кўзгусидан бир дур тўкилди
Қайга!
Билмам шуни, аммо истадим
Тўкилишини жонимга пайванд дилга...

«АЛЛА АЙТГИМ КЕЛЯПТИ». Бу сўзларни кимлар пичирлаб айтмаган, кимлар йиғлаб. Алла айтиш ҳар бир иболи қизга насиб этсин. Бешик тебратиб қўллари толсин. Майли, тунлари уйқусиз кечса ҳам.

Кўзи мунчоқ, лаби нозик,
Кулгичлари дилга ёқар.
Бор овозда йиғлаганда
Юраккинанг ғамга ботар.

Ширинмикан фарзанд!
Пардоздан юз ўгиртирар,
Уйқудан воз кечтирар,
Аммо чидайсан нечун!
Айт:
Ширинмикан фарзанд!

Боболар бешик ташиб чарчашсин, майли! Момоларнинг бешикка гавропуш тикиб қўллари қонасин, майли!

Бешик олувчи киши уни сотаётган билан савдолашмайди. Бешикни ясаган устонинг дилини ранжитиш гуноҳ.

Ҳар бир чақалоққа ўз онаси алла айтсин. Бошқа она айтган алла у бола учун оналикнинг қўшиғи эмас.

Чақалоққинам — ўз онангга инсоф берсин.

Биз алла айтишни унутиб қўяёздик — оналикни унутаёздик, шекилли.

Оналикнинг қўшиғини айтишни ор деб билдик — оналикдан уялиш ҳолига етдикми ё?

Оналаримиз гўдакларини болалар уйларига топширдилар — жигарларини узиб ташладилар чоғи. Унутилган гўдак — унутилган алла — оналикдан воз кечишлик эмасми?

Бир гал болалар уйининг энагасидан сўраган эдим:

— Бу ердаги гўдакларга ҳам алла айтасизлармиʼ?

Энди ўша саволимдан ўзим ҳижолат чекаман.

Ахир ҳар бир онанинг ўз алласи бўлади. Уни бошқа она айтса — гўдаги тан олмайди.

Алла — бу армонми? Қувончми? Дилга ёруғлик солувчи умидми? Кутган ёрнинг нигоҳими? Алданган кўнгилнинг оҳими? Бахтидан шодлигининг ифодасими?

Ё кўнгилларни қаҳрдан, жаҳолатдан тозалагувчи нурми, туйғуми? Қалбларга меҳр, ёруғлик олиб келувчи оҳангми?

Билмадим! Билмадим! Аллага ҳеч ким бир сўз билан таъриф беролмас. Бунинг уддасидан чиқолмас. Ахир оналикнинг таърифи, баҳоси йўқ. Ҳаммасини айтиб бўлдим десангда, бири кам туюлар. Кенглик каби охирига етолмассан.

Бухоро вилоят комсомол қўмитасида бир қиз ишлайди. Исми — Ойгул. Бир гал у кўнгилларни шодлантирувчи гап айтиб қолди.

— Қизлар, келинлар ўртасида алла беллашувини ўтказамиз.

Юракка нур киргандай бўлди.

Ҳарқалай қишлоқларимизда ҳали алла айтиш юракларидан кетмаганлар кўп экан. Кўнгиллар шодланган оналар кўп экан. Улар алла айтиб баҳслашдилар. Бир-бирларидан янги-янги алла сўзларини ўргандилар. Аслида, алла айта билганларнинг яхши-ёмони йўқ. Аллани ҳар бир она ўзича айтади. «Сен яхши айтдинг, сен ёмон айтдинг» дея олмаймиз. Лекин беллашув ўз номи билан ғолибликни талаб қилади. Шунинг учун «АЛЛА» беллашувида Бухоро ноҳия марказий шифохонасининг ҳамшираси Замира Ҳамроева ғолиб, деб топилибди. Замиранинг аллаларида болани эркалаш туйғуси кучлироқ. Яна бир қатнашчи — шофирконлик боғча мудираси Гулбаҳор Шокирова она қалбидаги дардларни алла ёрдамида тарқатишдан куйлайди. Бухоро шаҳрилик ўқитувчи Мастура Назирова алла сўзлари орқали юртнинг тинчлигини, болалар улғайиб ўша юртнинг қўриқчилари бўлишини ифодалайди.

Тор-тор сочим лашкар бўлиб бешик қўриқлар, алла,
Кўзим йўлда чопар кутиб бешик қўриқлар, алла,
Онанг омон бўлса, болам, завол йўқ, алла-ё алла,
Бухоронинг эртасини у тик қўриқлар, алла-ё алла.
Алла тинглаб тез улғайгин, ўғлоним, алла,
Алласи бор юрт бошига иқбол қўнгайдир, алла.

Ҳа, алласи бор юртнинг келажаги бор. Алла айтган онанинг кўнгли тинч бўлади. Алла ҳам тинч, осойишта юртга ярашади.

Алла тинглаб улғайган юртнинг ўғлонлари алпомиш келбат, яғринли; юраги мардлик, ботирлик, халқпарварлик туйғуларига тўла бўлармиш. Қизлари Барчиндек чиройли, ақлли, доно, меҳрли, иболи: кокили қирқта, хипча бел, кўзи хумор, сўзи ширин бўлармиш. Наҳотки, оналар ўз фарзандларида ана шу хислатлар, фазилатлар бўлишини исташмаса — унда нечук алла айтишмайди?

Алла айтишни билишмайди. Алла айтишни билувчи момоларимиз бизлар билан ёнма-ён яшамоқдалар-ку. Ҳар бир қалб — фарзанд кўрган онанинг ўзи табиатан шоира-ку. Алла сўзларини бирор шоира ёзиб бермайди. Зеро, бу алла бўлмайди. Уни ҳар бир она ўзи тўқийди. Она — юракдан чиқувчи кечинмаларини куйга солса — ўша алла бўлармиш.

Шаҳарларимиздаги йирик бозорларни айланиб юрганда кўзингиз беихтиёр бешикларга тушади. Шунда алланечук тўлқинланиб кетасиз. Бешик сотувчиларга ҳам, уни харид қилувчиларга ҳам шодланиб қарайсиз. Ахир улар нафақат бешик, балки қувончни, шодликни олишаётгандай туюлади.

Бешик ясаган устонинг қўлларини тавоб қилган келинларни кўрганман. Сиғинажак нарсаларинг ҳам бешик бўлсин, келинжон!

Қўнғироқли арава хаёлингизни бузади. Аравачани кўриб, кўзингиз қувнайди. Янгалар бешик олиб кетишяпти.

Бирам ярашиқлик.

Бешик олиб кетаётган қўнғироғингиз чалишдан тинмасин, аравакаш бобожон!

Алла айтган юракларда бўлмас армон, алла-ё алла...

Гули ЧЕҲРА,
«Ёш ленинчи» мухбири.

Шу кунларда жумҳуриятимизда Алишер Навоий таваллудининг 550 йиллиги кенг нишонланмоқда. Яқинда Ҳамза ноҳиясидаги 227-ўрта мактабда навоийхонлик кечаси ўтказилди.

Шоир ғазалларидан бадиий ўқишлар, унинг асарларига чизилган суратлар кўргазмаси ҳамда унинг қўшиқлари асосида тайёрланган концерт программалари йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

— Навоий туркий она тилимиз асосчисидир, — дейди кечага ташриф буюрган Ҳамза ноҳияси халқ таълими бўлими услубчи назоратчиси Ҳадича Ҳайдарова. — Шунинг учун болаларда унинг ҳаётига, ижодига қизиқиш уйғотиш асосий вазифалардан ҳисобланади.

СУРАТЛАРДА: мактабда ўтказилган навоийхонлик кечасидан лавҳалар акс этган.

Уларни суратлар И. ШЕРБЕК тасвирга туширган.

Ойнаи жаҳонда

9 ФЕВРАЛЬ — ШАНБА

● ЎзТВ I

8.00 «Ассалому алайкум». 9.00 Ойбекнинг «Навоий» романи асосида кўп қисмли телевизион видеофильм. 9-қисм (такрор.). 10.10 «Мақом», «Хамса». Телефильмлар. 11.00 «Араб тили». 11.30 «Халқ ижодиёти». 12.10 Қозоғистон жумҳурияти киносанъати. 13.25 «Деҳқон ва замин».

* * *

18.00 «Энг митти одам». Мультфильм. 18.15 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар». 19.00 «Ўзбек тилини ўрганамиз». 19.30 «Ахборот» (рус тилида). 19.55 «Кино жавонидан». 20.30 «Ҳафтанома». 21.30 Москва. «Вақт». 22.15 «Навоий руҳини шод этиб...». В. И. Ленин номидаги СССР Халқлари дўстлиги саройидан Ўзбекистон ССР халқ артисти Шерали Жўраев иштирокида ёзиб олинган концерт. 00.15 Эртанги кўрсатувлар тартиби.

● МТ I

Шанба, эрта саҳарлаб
7.00 «Қўшиқ янграган кўча». Концерт. 7.25 «Потя ва Потиха». Мультфильм. 7.45 Спорт ҳамма учун. 8.00 Ритмик гимнастика. 8.30 Тонгги дам олиш программаси. 9.00 «Здоровье». 9.30 «ТСН».

* * *

9.45 А. Чайковский. Фортепьяно ва торли оркестр учун концерт. Литва камер оркестри ижро этади. Дирижёр — С. Сондецкис. 10.15 Мультфильм. 11.15 «Мстислав Келдиш». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ»). 12.30 Режиссёр С. Самсонов фильмлари. «Ниначи». («Мосфильм», 1955 й.). 14.05 «Фламенко» рақсга тушади (Испания). 14.35 «Ер манзаралари». Илмий-оммабоп фильм премьераси. 5-серия — «Саванналар» (ОФР). 15.30 «ТСН». 15.45 «Тилла бошмоқлар сири». Мультфильм. 15.55 «Инсон қўшиқ ўйлаб топади». Шоир Л. Дербенев ижодий кечаси. 18.30 «Халқаро панорама». 19.15 «Бировнинг деразаси». Мультфильм. 19.20 «Гэгмен». Олти серияли телевизион бадиий фильм премьераси. 6-серия — «Юлдуз чанги». 19.50 «Фигурачи». Бадиий фильм. (Канада). 21.30 «Вақт». 22.15 «КВН». «КВН» командаларининг Тюмендаги II Бутуниттифоқ фестивали.

Тунги телевидение

00.45 «ВИД» таништиради: «Матадор». 01.45 «Вертикаль бўйлаб пойгалар». Телевизион бадиий фильм. 2-серия. 02.50 «Чаплинннома». Ч. Чаплин мусиқасига яратилган фильм-балет.

● МТ II

20.10 «Калинка» рус халқ чолғулари ансамблининг концерти. 20.30 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар! 20.45 Кичик концерт. 21.00 «Исёнкор князь». Рус инқилобчиси, географ ва геологи П. А. Кропоткин ҳаёти ва фаолияти ҳақида илмий-оммабоп фильм. 21.25 Коллаж. 21.30 «Вақт» (сурдо таржимаси билан). 22.15 «Омадли жентльменлар». Бадиий фильм («Мосфильм»). 23.40 «Мангуликка айланган лаҳзалар». Мусиқий телефильм. 00.15 «Джаз портрети». Г. Лукьянов раҳбарлигидаги «Каданс» ансамбли. 01.05 Чанғи спорти. Жаҳон чемпионати. Икки кураш. 15 кмга пойгалар. Италиядан кўрсатилади.

Бош муҳаррир ўринбосари Фаррух РАҲИМОВ.

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ: Муқаддас АБДУСАМАТОВА, Зиёвуддин ОРТИҚХЎЖАЕВ, Жаббор РАЗЗОҚОВ (бош муҳаррир), Карим РАҲИМОВ, Зайниддин РИХСИЕВ (масъул котиб), Қурбон ЭШМАТОВ.

Таъсис этувчи: Ўзбекистон ЛКЁИ Марказий Қўмитаси
(УЧРЕДИТЕЛЬ ЦК ЛКСМ УЗБЕКИСТАНА)

Рўзнома 1925 йил 8 февралдан чиқа бошлаган.

БЎЛИМЛАР: ёшлар сиёсати — 32-57-93; ижодкор ёшлар — 32-55-96; табиат ва экология — 32-57-52; иқтисодиёт ва тижорат — 32-58-47; ахлоқ ва ахборот — 32-57-52; спорт ва ватанпарварлик — 32-55-81; халқ таълими — 32-58-48; хатлар ва оммавий ишлар — 32-56-57; қабулхона — 32-56-58.

Манзилгоҳимиз: 700083. Тошкент, Ленинград кўчаси, 32-уй.
Индекс: 64607.
380.000 нусхада чоп этилади.

Қўлёзмалар ҳамда суратлар муаллифларга қайтарилмайди ва таҳлил этилмайди.

Рўзномамиз ҳафтанинг сешанба, чоршанба, жума, шанба кунлари чиқади.

Яна рўзномада кўришгунча!

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси

Буюртма: 4878

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12